

Ontwerpchecklist inclusieve beweegvriendelijke omgeving

Een inclusieve beweegvriendelijke omgeving is een toegankelijke en veilige omgeving die iedereen faciliteert, stimuleert en uitdaagt om te bewegen, spelen, sporten en ontmoeten. Zo'n omgeving ontstaat niet vanzelf.

De noodzaak van een inclusieve beweegvriendelijke omgeving is vastgelegd in het VN-verdrag handicap¹. Hierin staat wat Nederland moet doen om de positie van mensen met een beperking te verbeteren. Op alle terreinen die voor hen, net als voor ieder ander, belangrijk zijn, zoals: werk, onderwijs, sport en andere vrijetijdsbesteding. Deze ontwerpchecklist geeft ontwerpprincipes voor het ontwerpen en inrichten van een inclusieve beweegvriendelijke openbare ruimte (inclusieve BVO).

Een inclusieve beweegvriendelijke omgeving is breder dan een toegankelijke omgeving. Het gaat er niet alleen om dat iemand zich kan verplaatsen, maar ook dat iedereen gebruik kan maken van de omgeving en zich welkom en veilig voelt. Jong en oud, met of zonder beperking en onder alle omstandigheden. Een inclusieve beweegvriendelijke omgeving moet voldoen aan 11 criteria (11 B's, zie '[whitepaper beweegvriendelijke omgeving](#)'²). 6 van deze B's zijn uitgewerkt in deze checklist voor ontwerpers. Er is voor deze 6 B's gekozen, omdat ontwerpers op deze B's invloed hebben.

1. Beschikbaar: is het er als mensen het nodig hebben, bijvoorbeeld openingstijden?
2. Bereikbaar: kan iedereen er komen, bijvoorbeeld met het openbaar vervoer? En zonder drempels of omwegen.
3. Betreedbaar: kan iedereen er gemakkelijk naar binnen of buiten? Ook als je geen trappen kunt nemen?
4. Bruikbaar: kunnen mensen er doen wat ze van plan zijn?
5. Begrijpelijk: Vindt iedereen gemakkelijk zijn weg en begrijpt iedereen alle informatie?
6. Betrouwbaar: Voelt iedereen zich veilig en welkom? Blijft de locatie onder diverse omstandigheden betrouwbaar in gebruik?

Deze ontwerpchecklist is geen gouden standaard. Maatwerk is nodig bij iedere ruimtelijke opgave, waarbij de lokale behoefte van de potentiële gebruikers belangrijk is. Als er aan alle ontwerprichtlijnen zou worden voldaan, is er nog geen sprake van een volledig inclusieve openbare ruimte. Zaken als beheer en toezicht zijn hierbij belangrijk, de openbare ruimte dient te worden onderhouden. Daarnaast is kennis over dit onderwerp in ontwikkeling, wat betekent dat de ontwerpchecklist jaarlijks wordt aangevuld, bijgewerkt en verfijnd.

Het is in ieder geval belangrijk om de volgende principes te hanteren:

- **Start direct**: neem vanaf de start van een project tot en met de uitvoering inclusiviteit mee. Inclusief ontwerpen is nog niet de norm. Bewustzijn is belangrijk, kaart dit onderwerp dan ook vroeg in het proces aan en na iedere fase. Dit bespaart later tijd en geld.
- **Zet gebiedskenmerken en de doelgroep centraal**: analyseer de gebiedskenmerken, zowel fysiek (bestaande infrastructuur) als sociaal (gebruiken), definieer de doelgroep en gebruikers en maak helder wat de rol van inclusiviteit is binnen het project.
- **Combineer functies**: combineer doelen zoveel mogelijk. De openbare ruimte kent veel verschillende aspecten. Zorg bijvoorbeeld voor dubbel ruimtegebruik en denk bij zitplekken aan dat ze te gebruiken zijn door verschillende mensen. Maak geen aparte oplossing voor ieder probleem en iedere wens³.

Naast deze ontwerpchecklist kun je ook inzicht krijgen in de inclusiviteit en beweegvriendelijkheid van een omgeving door de [Inclusieve BVO-Scan](#) te gebruiken.

Leeswijzer

In deze checklist zijn ontwerprichtlijnen te vinden om een inclusieve beweegvriendelijke omgeving te ontwerpen. In deze checklist komen de volgende thema's van de leefomgeving aanbod:

- Route (de verbinding tussen locaties)
- Straatmeubilair (objecten zoals zitplekken, toiletten, informatiebeheer, verlichting, etc.)
- Parken
- Plein
- Speelplek
- Schoolplein
- Sportplek

De richtlijnen zijn per onderdeel gecategoriseerd naar de 6B's en kunnen worden gefilterd op richtlijnen voor schetsontwerp (SO) of meer gedetailleerd voor voorlopig en definitief ontwerp (VO/DO). De ontwerprichtlijnen voor het SO heeft betrekking op ruimtebeslag. De ontwerprichtlijnen voor het VO/DO geven meer specifieke informatie over de invulling van de ruimte. Elk richtlijn vermeldt ook de doelgroep waarvoor deze bedoeld is. De iconen van de doelgroepen zijn:

Iedereen

Dementie

Vrouwen en meiden

Ouderen

Mensen met een visuele beperking

Mensen met een auditieve beperking

Mensen met een motorische beperking

Deze checklist sluiten we af met de ontwerprichtlijnen per doelgroep en per thema van de leefomgeving.

Wil je meer informatie over een bepaalde (doel)groep kijk dan op [inspiratiegids inclusieve beweegvriendelijke omgeving](#). Hierin staan ook de voorbeelden.

Wil je aan de slag gaan met een beweegvriendelijke omgeving zie de bouwstenen [Interactieve kaart - Bouwstenen Beweegvriendelijke Omgeving \(kenniscentrumsportenbewegen.nl\)](#).

Klik op het
thema om verder
te gaan naar de
bijbehorende
ontwerprichtlijnen

Route

Een woonplaats moet een uitgebreid loop- en fietsroutenetwerk hebben voor actieve verplaatsing. Men moet in de gelegenheid gesteld worden om voorzieningen lopend of fietsend te bezoeken, OV-haltes te bereiken, omliggende wijken, dorpen of steden te bezoeken en om een ommetje te maken.

Beschikbaar

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp een fijnmazig voetgangers- en fietsnetwerk dat gebruikers meerdere routekeuzes geeft. Zorg zo voor kortere verbindingen, meervoudige oriëntatie (in alle richtingen) en alternatieve routes (straten, paden, short-cuts).

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg dat er voldoende ruimte is om elkaar aan te kijken en gebaren, lichaamstaal en -houding te lezen. Denk aan brede wegen, fiets- en wandelpaden, gescheiden fiets- en wandelpaden en overgangszones tussen wandelpaden en de straat.

VOORZIENINGEN: Situeer basisvoorzieningen dichtbij huis. Ouderen lopen gemiddeld 10 minuten of 500 meter wanneer ze een afstand afleggen. Zorg dus dat basisvoorzieningen, zoals een supermarkt of gezondheidscentrum, zich binnen deze straal bevinden van waar ouderen wonen⁹. Plaats bankjes waar ouderen kunnen rusten en ontmoeten¹⁰.

Bereikbaar

DOORLOOPRUIMTE: Maak de vrije doorloopruimte zo breed dat mensen, met en zonder beperking, elkaar op een comfortabele manier kunnen passeren. Uitgangspunt voor het bepalen van een maatvoering in de vrije doorloopruimte is mede afhankelijk van de hoeveelheid voetgangers op een trottoir.

- De minimale vrije doorloopruimte is 2 meter⁵.
- Bij puntvernaauwing over een lengte van maximaal 0,50 meter (lichtmast op paaltje) geldt een minimale doorloopruimte van 0,90 meter⁵.

MANOEUVREERRUIMTE: Voorzie in voldoende manoeuvreerruimtes en draaimogelijkheden voor rolstoelen, scootmobielen, kinderwagens, etc. op regelmatige afstand. Bij op- en afritten en bij zijstraten en bochten is draairuimte voldoende breed (2,10 x 2,10 m), zodat iemand in een scootmobiel een haakse bocht kan maken⁵.

HOOGTEVERSCHIL: Beperk hoogteverschillen in looproutes zoveel mogelijk, met inachtnaam van het normale afschot voor trottoirs ten behoeve van de afwatering. Een te sterk afschot kan voor rollator- en rolstoelgebruikers een probleem worden¹¹. Een dwarshelling op een looproute is daarom maximaal 1:50⁵.

OVERSTEEKPLAATS: Hou bij oversteekplaatsen de oversteeklengte zo kort mogelijk en zorg dat oversteekplaatsen op elkaar aansluiten¹².

Betreedbaar

TRAP: Zorg bij trappen voor een alternatief in de vorm van een hellingbaan¹³.

HOOGTEVERSCHIL: Denk aan zo min mogelijk hoogteverschil bij aansluiting van routes op bestaande bebouwing en voorzieningen (zoals een OV-halte). Wanneer een hoogteverschil groot is, pas een helling toe. Hellingen hoger dan 0,25 meter moeten worden voorzien van een leuning⁴.

Bruikbaar

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp en realiseer genoeg ruimte voor de voetganger en fietser in elke straat. Denk aan genoeg ruimte om elkaar veilig te passeren en het vrijhouden van obstakels^{3,8,14}.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Sluit loop- en fietsroutes aan op het openbaar vervoer (bushaltes, overstappunten, stations), zodat alle doelgroepen makkelijker en sneller het OV kunnen gebruiken⁵.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg voor snelheidsverlagende maatregelen voor gemotoriseerd verkeer⁵.

SHARED SPACE: Geef prioriteit aan voetgangers en fietsers in een gedeelde verkeersruimte, zoals een shared space¹⁴.

- Gebruik Handreiking voor inclusief ontwerpen: [Toegankelijkheid in Shared Space van CROW](#).
- Gebruik de [Shared-Space gids van Visio](#). Deze gaat in op essentiële elementen voor slechtzienden.

OVERSTEEKPLAATS: Breng bij oversteekplaatsen middengeleiders aan. Dit is verplicht bij een oversteek meer dan 7 meter lang⁴. Dit geeft mensen met oriëntatieproblemen, waaronder slechtzienden, ouderen en kinderen, maar ook mensen die gevoelig zijn voor prikkels, rust en overzicht. Ze hoeven maar op één rijbaan te letten²⁰.

Begrijpelijk

OVERSTEEKPLAATS: Ontwerp duidelijke en gemarkeerde oversteekplaatsen. Gebruik geen kleuren die niet herkend worden of verwarring veroorzaken bij oversteken (vb. regenboogzebrapad)¹².

OVERSTEEKPLAATS: Breng niet te veel oversteekplekken aan. Dit kan juist onveilige situaties creëren als ouderen vaak van hun fiets moeten af- en opstappen²⁰.

Betrouwbaar

SOCIALE VEILIGHEID: Plaats routes, die 's avonds en 's nachts veel worden gebruikt, voor sociale veiligheid in het zicht van woningen en goede verlichting⁸.

SCHEIDING VERKEERSSTROMEN: Scheid het fietsverkeer zoveel mogelijk van gemotoriseerd verkeer. Geef elk wegvak een eigen functie²².

OLIFANTENPAD: Overweeg olifantenpaadjes (half) te verharderen. De aanwezigheid van olifantenpaadjes laat zien dat gebruikers behoefte hebben aan een route op die plek²⁴.

LEEFSTRAAT: Denk aan een leefstraat waar de verblijfs- en gebruikskwaliteit van de straat centraal staat. Zorg hierbij voor goede communicatie met de initiatiefnemers en de omgeving. En houd de buurt goed bereikbaar met de fiets, auto voor bestemmingsverkeer en nood- en hulpdiensten²⁵.

OV-HALTE: Denk goed na over de locatie van OV-halte en de routes tussen haltes, woningen en andere voorzieningen. Zorg dat deze veilig zijn, met goede verlichting en sociale controle.

Beschikbaar

ONDERGROND: Het loopoppervlak moet zo zijn dat mensen in een rolstoel zich makkelijk kunnen voortbewegen en dat mensen niet struikelen of uitglijden.

- Soort verharding: Volledig verhard met klinkers, tegels, asfalt of beton.
- Oneffenheden: Oneffenheden zijn maximaal 5 mm hoog of diep.
- Stroefheid: Zorg dat de ondergrond bij voetpaden voldoende stroef is, ook bij regen en vorst. De stroefheidswaarde is tenminste 65⁴.
- Gleuven en mazen: Breng gleuven dwars op de looprichting aan. Gleuven en mazen van roosters en putdeksels zijn smaller dan 2 cm⁵.

GROEN: Ontwerp de leefomgeving zo dat openbaar groen binnen een afstand van 300 meter van iedere woning bereikbaar is (de 3-30-300 vuistregel, Konijnendijk, z.d.⁶; atlasleefomgeving⁷). Zorg voor een buurtpark op maximaal 10 minuten wandelafstand (500-800 meter) van woningen⁸. Voorzie in een stadspark (ca 20-200 ha) op maximaal 10 minuten fietsafstand (2,5 km) van woningen⁹.

Bereikbaar

OVERSTEEKPLAATS: Breng een geleidelijn en attentievlak aan op een route naar een zebrapad, die is voorzien van voldoende contrast⁴.

Betreedbaar

IN- EN UITGANG: Zorg dat een toegangshek (slingerhek) of -poortje makkelijk is te openen met een vrije doorgangsbreedte van minimaal 90 cm¹¹.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

Bruikbaar

KINDVRIENDELIJKE ROUTE: Maak grote sport- en speellocaties toegankelijk en veilig bereikbaar door bijvoorbeeld een speel- en beweegroute. Dit is een verkeersveilige, autovrije route voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen met elkaar verbindt¹⁵.

LOOPROUTE - routegeleiding: Gebruik geleidelijnen tussen populaire plekken als OV-haltes, het park en sport- en speelplekken.

- De tactiele eigenschappen van een geleidelijn, de ribbels, moeten duidelijk onderscheidend van de ondergrond zijn, zodat deze duidelijk met de taststok en/of met de voeten voelbaar zijn¹⁶.
- Een geleidelijn is, vanwege de vindbaarheid en gidsfunctie, contrasterend van kleur en verschillend van textuur ten opzichte van de omliggende bestrating/bevloering¹⁶.

LOOPROUTE: Gebruik en combineer de volgende punten voor natuurlijke gidslijnen¹⁷:

- Stoeptegels en grasstrookjes voor visueel contrast.
- Stoepranden, gevels en hekjes als voelbare begrenzingen.
- Steunmiddelen zoals leuning die gelijk een route aangeven.
- Verschillend aanvoelende ondergronden.
- Licht en kleur gebruiken voor belangrijke elementen.

LOOPROUTE: Overweeg een dementievriendelijke route (bijv. vergeet-me-niet-routes¹⁸) die plekken verbindt die veel gebruikt worden door mensen met dementie. Bijvoorbeeld rondom winkelgebieden waar boodschappen gedaan worden of bij de route van het zorgcentrum naar het park.

OVERSTEEKPLAATS: Bij oversteekvoorzieningen is het van belang dat er voldoende zicht is op aankomend verkeer en wachtende personen¹³.

- Zorg bij de vormgeving van de bestrating dat automobilisten de parkeerafstand van 5 meter tot de hoek van de straat in acht nemen.
- Plaats boven elke oversteekplaats een straatlantaarn.

OVERSTEEKPLAATS: Installeer rateltickers bij verkeerslichten en stoplichten. Zorg voor hoorbaarheid van rateltickers bij veel verkeerslawaaï⁵. En geef deze rateltickers ook trillende knoppen, zodat slechtzienden kunnen voelen waar de knop zit.

Begrijpelijk

KLEUREN: Denk aan de zichtbaarheid en contrast van stoepen en fietspaden⁴:

- Duidelijk contrast tussen stoep, fietspad, straat en berm⁵.
- Objecten in de looproute zoals fietspaaltjes moeten worden voorzien van kleurcontrast⁴.
- Gebruik geen patroon op tegels en geen zwart (zorgt voor verwarring bij mensen met dementie)¹².

OVERSTEEKPLAATS: Richt oversteekplaatsen, met rijbanen waar snelheden van meer dan 30 km/uur zijn toegestaan en voetpaden die intensief worden gebruikt, in met een 0,6 meter brede waarschuwingsmarkering en 0,3 meter attentievak⁵.

IN- EN UITGANG: Voer uitritconstructies (herkenbaar) visueel uit als voetpad, zodat automobilisten begrijpen dat zij een voetpad passeren en te gast zijn⁵.

ORIËNTATIE: Breng bewegwijzering voor voetgangers aan als hulpmiddel op drukbezochte (toeristische) locaties waar voetgangers lopen. De bewegwijzering wijst naar één of meerdere objecten of bestemmingen en naar alternatieve routes (bijvoorbeeld zonder trappen)¹¹.

INFORMATIE: Breng informatieborden aan op een goed bereikbare plek langs een loop- of fietsroute (en aan het begin van (grote) groengebieden). Zie voor meer informatie het onderdeel straatmeubilair bij 'Begrijpelijk'.

Betrouwbaar

AANTREKKELIJK: Maak de routes aantrekkelijk door voldoende afwisseling, het prikkelen van de zintuigen, goed onderhoud (schoon, heel en verzorgd) en sociale veiligheid²¹.

KINDVRIENDELIJKE ROUTE: Creëer kindvriendelijke routes (bijv. een kindlint). Dit zijn verkeersveilige, autovrije routes voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen (speelplekken, sportclubs, scholen, winkels of een gezondheidscentrum) met elkaar verbinden. Het doel is dat kinderen zelfstandig en veilig door de wijk kunnen bewegen. Maar ook dat deze routes kinderen verleiden vaker te voet of met de fiets te gaan en vaker buiten te spelen of te sporten. Deze routes dragen ook bij aan de aantrekkelijkheid, veiligheid en bereikbaarheid in de wijk en stimuleren sociale interactie¹⁵.

- Zorg dat een kindlint goede bewegwijzering heeft in de vorm van bijvoorbeeld tegels, bordjes en paaltjes.
- Maak kindveilige en verkeersremmende oversteekplaatsen (wegversmallingen, drempels, obstakels, zebra's, verkeerslichten met voldoende groentijd, visuele versmallingen).
- Koppel speelelementen en speelaanleidingen aan de route. Dit hoeven niet altijd gestructureerde omgevingen als speeltuinen te zijn.
- Gebruik opvallende en levendige kleur en kunst⁵.

SCHADUW: Voorkom te veel afwisseling van zon en schaduwplekken op de route. Dit is onrustig voor de ogen. Hetzelfde geldt voor drukke patronen op de grond en reflecterende oppervlakken²³.

OV-HALTE: Zorg bij een OV-halte voor eenabri (wachthuisje) met zitmogelijkheid¹³. Als er eenabri wordt geplaatst, dient deze ook toegankelijkheid te zijn voor rolstoelgebruikers⁴.

Straatmeubilair

In een inclusieve wijk moeten mensen zich veilig en welkom voelen en zijn de juiste gebruiksoBJECTEN beschikbaar. In dit thema gaan we in op straatmeubilair. Om te voorkomen dat deze objecten de toegankelijkheid van de openbare ruimte verminderen of dat deze niet inclusief zijn, staat in dit hoofdstuk een overzicht van richtlijnen.

Beschikbaar

ZITPLEKKEN: Voeg groene plekken met zitmogelijkheden toe. Zodat dit aantrekkelijke kleine groene oases worden die geschikt zijn voor ontspannen, ontmoeten, verkoeling en voor sport, spelen en bewegen²⁶.

WATER: Voeg plekken met water toe zoals watertappunt, waterpomp, waterpleinen en waterlopen. Hier kunnen kinderen mee spelen en zorgt voor verkoeling²⁸.

Bereikbaar

LOCATIE: Plaats straatmeubilair in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes. De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

GEHANDICAPTENPARKEERPLAATS: Situeer gehandicaptenparkeerplaatsen zodanig dat ze goed bereikbaar en bruikbaar zijn. Over het algemeen betekent dit dat een gehandicaptenparkeerplaats zo dicht mogelijk bij de bestemming ligt, met een op- en afrit naar het voetpad en het trottoir is obstakelvrij⁴.

ZITPLEKKEN: Plaats zitgelegenheden op veelgebruikte routes tussen maximaal 200 meter. Maximaal 100 meter tussen zitgelegenheden in heuvelachtig terrein, bij trappen en bij hellingbanen⁵.

MANOEUVREERRUIMTE: Zorg dat de vrije draairuimte bij gebruiksoBJECTEN minimaal 2,10 x 2,10 meter is. Dat houdt in dat bijvoorbeeld een bankje aan een pad van 1,50 meter minimaal 0,6 meter van het pad afgezet moet worden. Dit levert de gewenste manoeuvreerruimte op én houdt het pad vrij voor passanten⁵.

Beschikbaar

AKOESTIEK: Houd rekening met akoestiek om achtergrondgeluiden en afleidingen te minimaliseren en te filteren. Muren met beplanting kunnen de akoestiek in de buitenruimte verbeteren²⁷.

OBJECTEN: Plaats objecten ook op hoge plekken. Bezoekers met een ernstig meervoudige handicap in een duwrolstoel zitten vaak wat achterover in hun rolstoel. Daardoor is hun blik wat meer naar boven gericht. Zorg dat ook daar wat te zien en te beleven is: vogelhuisjes, kleurige slingers of andere bewegende elementen en wellicht dingen die geluid maken²⁹.

FIETSENSTALLING: Voorzie een fietsenstalling met plekken waar ook aangepaste fietsen kunnen worden gestald²⁹.

ORIËNTATIE: Geef duidelijk aan met bewegwijzering waar uitgangen en (openbare) toiletten zijn¹⁸.

ORIËNTATIE: Creëer herkenningspunten (zogeneten 'landmarks'), die worden door mensen (met dementie) gebruikt om hun weg te vinden. Hoe opvallender dit punt is, hoe gemakkelijker het voor mensen is om ze als herkenningspunt te gebruiken. Denk hierbij aan een gekleurd kunstwerk, hoge vlaggenmast of een opvallend gebouw¹⁸.

TOILET: Plaats voldoende toegankelijke openbare toiletten. Denk hierbij ook aan verschoonruimten en plekken waar vrouwen rustig borstvoeding kunnen geven³⁰. Denk ook aan het plaatsen van verschoonruimten in het mannentoilet, of maak hier een gedeelde ruimte van waar iedereen gebruik van kan maken.

Bereikbaar

INFORMATIE: Zorg hierbij dat een bezoeker met een handicap informatiepanelen kan bereiken en gebruiken. Voor een rolstoelgebruiker geldt dat men met zijn rolstoel voor het paneel kan staan. Voor blinden en slechthzienden is een tastbare plattegrond nodig.

Betreedbaar

OBJECTEN: Plaats objecten buiten de looproute. Hierdoor blijft meer passer- en manoeuvreerruimte over. Zorg daarom ook voor een aparte fietsparkeerplek. Geparkeerde fietsen mogen geen obstakel zijn voor andere bezoekers²⁹.

Bruikbaar

VORMGEVING: Vermijd scherpe hoeken en randen in de vormgeving van objecten en gebruiksoBJECTEN. Plaats spiegels op plekken waar abrupte hoeken niet aan te passen zijn, zodat je aankomend verkeer aan kunt zien komen²³.

ZITPLEKKEN: Zorg bij zitgelegenheden voor:

- Zitgelegenheden met rugleuning en armleuning⁵.
- Verharde opstelplaats naast bank voor rolstoelen, rollators, scootmobielen⁴.
- Plaats mogelijkheden voor sociale interactie (bijv. bankjes, buitenfitnesstoestellen) in een ronde opstelling, zodat mensen elkaar kunnen zien⁴.

INFORMATIE: Zorg dat informatieborden en wegwijzers van dichtbij (ca. 1 meter) en veraf kunnen worden bekeken¹¹.

Betrouwbaar

FIETSENSTALLING: Realiseer genoeg degelijke fietsparkeerplekken. Zo stimuleer je het fietsgebruik en vergroot je de leefbaarheid van de wijk⁸. Het benodigde of gewenste aantal fietsparkeerplaatsen kan worden bepaald op basis van fietsparkeernormen van CROW, of op basis van fietsparkeernormen die een gemeente zelf heeft vastgesteld³³.

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen¹⁸.

AANTREKKELIJK: Vergroot de aantrekkelijkheid van openbare ruimte door groen, straatkunst en kleurgebruik³⁵.

Begrijpelijk

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Gebruik hetzelfde lettertype, formaat en kleur⁴.
- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.
- Kies een goed vindbare locatie, logische plek en hoogte, waarbij de borden opvallen te midden van andere informatie. Plaats de richtingwijzers niet te hoog. Zo kunnen kinderen en bezoekers in een rolstoel de bordjes ook goed zien en volgen³². Bevestig de borden aan de deuren waar ze naar verwijzen en niet aan aangrenzende oppervlakken. Zo voorkom je onnodige verwarring bij mensen met dementie.
- Op plattegronden zijn de geschikte loop / fietsroutes, of sprake is van een helling en een indicatie van de hoogteverschillen, hellingspercentages en wat voor soort verharde paden het zijn, aangegeven³².

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bommenrij kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Park

Parken zijn meestal groene ruimtes, open voor het publiek en bieden vaak een reeks faciliteiten en natuurlijke elementen zoals grasvelden, bomen, bloembedden, waterpartijen en soms ook speeltuinen en sportfaciliteiten. Parken geven ruimte aan bewegen, spelen, sporten, ontmoeten en ontspannen. Het is belangrijk dat parken inclusief en beweegvriendelijk zijn. Veel mensen zijn aangewezen op het groen in hun directe omgeving. Basiselementen van een park zijn: een vorm van afbakening met meerdere entrees, wandel- en fietsroutes, ligweiden, afwisselend groen en eventueel water en horeca⁸.

Schetsontwerp

Beschikbaar

LOOP- EN FIETSNETWERK: Laat het groene stedelijke loop- en wandelnetwerk bestaan uit diverse routes:

- Van rustige routes met veel stilte, tot levendige routes door een druk bezocht park. Door de grote diversiteit in het groene netwerk ontstaat er voor ieder individu een prettige route³⁴.
- Maak één of meerdere routes geschikt voor rolstoelgebruikers¹³. Probeer een rondgaand pad te realiseren, waarbij de rolstoelgebruiker een representatief beeld krijgt van het park. Een rondgaand pad, omdat het minder leuk is om over hetzelfde pad terug te moeten gaan.

ZITPLEKKEN: Plaats bankjes om de 100-125 meter in parken en plantsoenen, zowel in de zon als in de schaduw⁸ of op plekken waar ze in de winter in de zon staan en in de zomer in de schaduw. Met zitmeubilair langs routes en in parken zorg je voor meer sociale controle en sociale veiligheid³⁵.

Bereikbaar

LOOP- EN FIETSNETWERK: Maak natuurlijke en groene gebieden goed bereikbaar te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer. Door groene routes te laten aansluiten op hoofdroutes voor wandelaars en fietsers, vergroot je de sportieve en recreatieve mogelijkheden voor gebruikers⁸. Wil je specifieke ontwerprichtlijnen over routes zie ['Route'](#).

LOOP- EN FIETSNETWERK: Verbind groene zones in de bebouwde kom met natuurgebieden buiten de bebouwde omgeving, door middel van groene corridors, lopers of linten³⁷.

Betreedbaar

HOOFDROUTE: Voorzie het park van een duidelijk verharde hoofdroute, die breed genoeg is⁸. Zo'n verharde route maakt het park toegankelijk voor rolstoelers, kinderwagens, skaters en fietsers.

Bruikbaar

SPORT- EN SPEELVOORZIENINGEN: Zorg dat het park ruim is opgezet, zodat er genoeg ruimte is voor sport en ontspanning. Zonder dat verschillende soorten gebruik elkaar hinderen. Denk na over zonering, bijvoorbeeld voor hardlooproutes en plekken voor sport- en beweegvormen, zoals yoga of bootcamp³⁸.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp zijpaden vanaf het hoofdpad, deze zijn optioneel te gebruiken. Dat maakt dat de toegankelijkheidseisen minder hoog zijn dan voor het hoofdpad. Zijpaden kunnen ook speelaanleidingen zijn. Denk aan struinpaden, klimroutes, blotevoetenpaden etc. Bedenk bij de aanleg van een zijpad hoe je het met kleine toevoegingen toegankelijker kunt maken zonder de speelwaarde te verminderen. Zo maak je het voor meer kinderen mogelijk om het pad te nemen. Bijvoorbeeld een paal die steun geeft bij een opstap³⁹.

Betrouwbaar

ZICHTLIJNEN: Zorg voor een veilig gevoel door duidelijke zichtlijnen te creëren, zowel vanuit de ingang van het park als vanuit beweeg- speel- en verblijfloccaties. Dit zorgt voor een goed overzicht van de ruimte⁴¹.

Beschikbaar

TOILET: Zorg voor voldoende openbare toiletten in parken, een essentiële voorziening voor vrouwen en meisjes om gelijke toegang tot openbare ruimtes te waarborgen³⁶.

Bereikbaar

WILDROOSTERS: Openingen van wildroosters op de looproute zijn niet groter dan 2 cm, sleuven liggen haaks op de looprichting. Naast wildroosters altijd een toegangshek plaatsen met vlakke verharde ondergrond van, naar en onder het hek. Een toegangshek of -poortje is makkelijk te openen en heeft een vrije doorgangsbreedte (min. 90 cm)¹¹.

Betreedbaar

HULPHONDEN: Maak toegang voor mensen met een blindengeleidehond en rolstoelgebruikers met een hulphond mogelijk. Soms zijn honden niet toegestaan. Maak voor deze mensen een uitzondering en maak dit kenbaar¹³.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt¹³ (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

ORIËNTATIE: Zorg voor natuurlijke gidslijnen in parken, zoals aan de randen van het pad en plantvakken of hagen langs het pad. Voor mensen met een visuele beperking is het belangrijk dat het pad goed zichtbaar is en er geen gras e.d. op het pad groeit, omdat zij dan het verschil tussen het pad en de berm niet meer kunnen voelen¹³.

GROEN: Houd rekening met overhangend groen op een pad, dit belemmert het gebruik. Indien er langs het pad beplanting is, is het goed om daar een rand van >1 meter gazon langs te ontwerpen¹³.

Bruikbaar

ONDERGROND: Zorg dat het pad bestaat uit een aaneengesloten vlakke verharding, waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat de paden in elk jaargetijde berijdbaar zijn¹³.

RUITERPAD: Let op het materiaalgebruik bij kruisingen met een ruiterspad om ervoor te zorgen dat het wandelpad berijdbaar blijft voor rolstoelgebruikers¹³.

Begrijpelijk

INFORMATIE: Geef bij de entree informatie over het gebied en de routes³⁸.

ONDERGROND: Kies bestratingsmaterialen die geschikt zijn als natuurlijke gidslijnen voor blinden en slechtzienden. Natuurlijke gidslijnen in parken zijn vooral de randen van het pad en plantvakken of hagen langs het pad. Voor mensen met een visuele beperking is het belangrijk dat het pad goed zichtbaar is en er geen gras e.d. op het pad groeit, omdat zij dan het verschil tussen het pad en de berm niet meer kunnen voelen¹³.

ORIËNTATIE: Voorzie het park van een duidelijk verharde hoofdroute en structuur, die bezoekers oriëntatie biedt⁸. Denk hierbij ook aan herkenningspunten en oriëntatieverlichting.

ORIËNTATIE: Zorg voor goede markering van de routes³⁸.

ZITPLEKKEN: Zorg dat deze zitplaatsen makkelijk herkenbaar zijn als zitplaats en geen abstracte of afwijkende vormen en kleuren hebben⁴⁰.

Betrouwbaar

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen⁴².

Plein

Een plein in de openbare ruimte is een open, vaak verharde ruimte in een stedelijke of dorpsomgeving die bedoeld is voor verschillende publieke functies. Pleinen dienen als ontmoetingsplaatsen voor mensen, locaties voor markten of evenementen en bieden vaak ruimte voor voetgangers om zich te bewegen of te ontspannen. Ze kunnen worden omringd door gebouwen, winkels, horeca en soms monumenten of kunstwerken. Pleinen zijn belangrijk voor de sociale interactie en de leefbaarheid van een stad of dorp en kunnen variëren in grootte en ontwerp, van kleine buurtpleintjes tot grote stadspleinen.

Beschikbaar

ZITPLEKKEN: Creëer minimaal één zitgelegenheid (die in de winter in de zon staat en in de zomer in de schaduw). Op grotere pleinen: minimaal om de 200 meter een mogelijkheid om te zitten⁴. Mensen met een beperking kunnen vaak minder ver lopen en hebben behoefte aan meer rustpunten¹³. Met zitmeubilair langs routes en op pleinen zorg je voor meer sociale controle en sociale veiligheid³⁵.

Betreedbaar

OBJECTEN: Zorg dat fietsklemmen, voertuigen of andersoortige objecten, zoals afvalbakken en reclameborden niet op de looproute staan. Zorg ervoor dat gidslijnen en geleidelijnen niet onderbroken worden door bijvoorbeeld putdeksels of de andere objecten⁴.

Beschikbaar

WATER: Zorg voor water op pleintjes, bijvoorbeeld fontein en of waterpomp, die je ook kunt gebruiken voor spelen en bewegen⁸.

Bereikbaar

VOORZIENINGEN: Houd de voorzieningen op een plein bereikbaar. Uitstallingen (reclameborden enz.) buiten de 2,00 meter brede looproute plaatsen en in ieder geval niet op gids- en geleidelijnen⁴³.

Bruikbaar

ONDERGROND: Zorg voor een route met aaneengesloten vlakke verharding, randen en kieren kunnen als onbruikbaar worden ervaren / waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat het plein in elk jaargetijde berijdbaar is¹³. Denk aan hevige regenval en vorst.

ORIËNTATIE: Zorg dat er altijd gidslijnen en geleidelijnen zijn. Op pleinen is het in niet altijd mogelijk om de gevels als natuurlijke gidslijn te gebruiken, omdat zich daarlangs obstakels als fietsen, terrassen en reclameborden bevinden. In dat geval kan, naast een voldoende doorloopbare ruimte, voelbaar en zichtbaar afwijkende bestrating (contrasterend materiaalgebruik) de gidslijnfunctie overnemen. Ook kunnen geleidelijnen worden toegepast¹¹.

Begrijpelijk

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Gebruik hetzelfde lettertype, formaat en kleur⁴.
- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.
- Kies een goed vindbare locatie, logische plek en hoogte, waarbij de borden opvallen te midden van andere informatie. Plaats de richtingwijzers niet te hoog zo kunnen kinderen en bezoekers in een rolstoel de bordjes ook goed zien en volgen³². Bevestig de borden aan de deuren waar ze naar verwijzen, en niet aan aangrenzende oppervlakken. Zo voorkom je onnodige verwarring bij mensen met dementie.
- Op plattegronden zijn de geschikte loop / fietsroutes, of sprake is van een helling en een indicatie van de hoogteverschillen, hellingspercentages en wat voor soort verharde paden het zijn, aangegeven³².

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bommenrij kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Betrouwbaar

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen⁴².

SCHADUW: Voorkom teveel afwisseling van zon en schaduwplekken op de route. Dit is onrustig voor de ogen. Hetzelfde geldt voor drukke patronen op de grond en reflecterende oppervlakken⁴⁰.

AANTREKKELIJK: Vergroot de aantrekkelijkheid van openbare ruimte door groen, straatkunst en kleurgebruik²⁰.

Speelplek

Iedereen dient de gelegenheid te krijgen om in de buurt van zijn of haar huis te kunnen spelen. Speelplekken zijn speciaal ingerichte en ontworpen gebieden waar kinderen veilig kunnen spelen en zich fysiek kunnen uitleven. Deze ruimtes stimuleren de ontwikkeling van motorische vaardigheden, sociale interactie, creativiteit en zelfontdekking. Speeltoestellen en speelplekken bevinden zich in openbare parken, scholen, pleinen of als onderdeel van de openbare ruimte.

Om samen spelen mogelijk te maken, moet een speelplek aan de 100-70-50 regel voldoen: iedereen is 100% welkom, 70% van de speelaanleidingen is bereikbaar voor iedereen, 50% van de speelaanleidingen is bespeelbaar voor ieder kind en gericht is op het stimuleren van ontmoeting en samen spelen⁴⁴.

Schetsontwerp

Beschikbaar

GROEN: Maak gebruik van bomen op de speelplek. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken, bloemen, vruchten en zaden om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven²³.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor speelgelegenheden, recreatie- en sportvoorzieningen langs het water. Denk aan een trimparcours, fitnessapparatuur of speeltuin. Of aan een avontuurlijk parcours, zoals touwbruggen, springstenen, houten loopbruggen en klimmogelijkheden⁸.

SPEELAANLEIDINGEN: Stimuleer spelen door extra speelelementen toe te voegen aan het pad. Ook zijn er paden die speciaal zijn gemaakt om te spelen. Denk aan skaten, steppen, freerunnen en pumptrack²⁹.

Bereikbaar

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg dat de speeltoestellen worden aangebracht vlak naast een toegankelijk voetpad (hierbij rekening houden met de valruimte rondom een speeltoestel)¹³.

LOCATIE: Plaats speelplekken in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes. De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

Betreedbaar

LOOPROUTE: Zorg dat het hoofdpad goed zichtbaar én voelbaar is. Het materiaal waarvan het (hoofd)pad gemaakt is moet voor bezoekers met wielen hard en vlak zijn en voor bezoekers met een visuele beperking goed zichtbaar en voelbaar. Het pad moet daarom een andere kleur hebben dan de meest gangbare ondergronden van een speelplek. Je kunt het hoofdpad ook zichtbaar maken met een felgekleurde markering³⁹. Zo is het een natuurlijke geleidelijn voor bezoekers met een visuele beperking³⁹.

Bruikbaar

SPEELAANLEIDINGEN: Maak speelplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen (ouderen, jeugd en kinderen) en meerdere functies, zodat je er kunt sporten, spelen, bewegen en ontspannen⁸. Een basketbalplein kan ook dienst doen voor een bootcamp of tijdelijke wateropvang bij overvloedige regenval.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40,46}.

- Ontwerp multifunctionele en aantrekkelijke plekken die een breed scala aan activiteiten mogelijk maken en die geschikt zijn voor verschillende groepen. Zorg voor een plek waar meiden in relatieve anonimiteit kunnen chillen voor een langere tijd, waar ze beschermd zijn tegen verschillende weertypen en waar ze de mogelijkheid hebben om actief te zijn⁴⁰.
- Zonering kan op leeftijd, type spel en moeilijkheidsniveau. Hou rekening bij zonering op leeftijd dat oudere kinderen met een lager verstandelijk niveau, die groter zijn (lengte/gewicht) dan hun leeftijdsgenoten en ook willen spelen, vaak te groot zijn voor de speelaanleidingen³⁹.

Begrijpelijk

ORIËNTATIE: Ontwerp een (rondgaand) hoofdpad of herkenningspunten die structuur en houvast bieden aan gebruikers die zich minder goed kunnen oriënteren. Als je het pad volgt, kom je altijd bij het toilet, een bepaald speeltoestel of een herkenbaar element uit³⁹.

Beschikbaar

SPEELAANLEIDINGEN: Creëer speelaanleidingen in de wijk. Natuurlijke elementen zijn in de fantasie van kinderen (zeer) bruikbaar⁴⁵. Groen - in de vorm van planten, bomen, maar ook heuvels, water, zand, grond, dieren - geeft een speelplek direct meer speelwaarde. Het is echt essentieel voor de ontwikkeling van kinderen³⁹.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg ervoor dat (een aantal) speelelementen ook voor mindervaliden bespeelbaar zijn⁴⁵.

TOILET: Zorg voor voldoende openbare toiletten in parken, een essentiële voorziening voor vrouwen en meisjes om gelijke toegang tot openbare ruimtes te waarborgen³⁶.

Bereikbaar

IN- EN UITGANG: Zorg dat het toegangshek naar de speelplek breed genoeg is voor rolstoelen en kinderwagens⁴⁴. Speelplekken moeten bereikbaar zijn voor rolstoelgebruikers en ouders met kinderwagen¹³.

Betreedbaar

IN- EN UITGANG: Zorg dat de openingskracht van een deur of toegangshek met een dranger (automatisch in het slot) niet groter is dan 15 Newton ofwel 1,5 kg⁴⁵.

LOOPROUTE: Zorg dat het hoofdpad goed berijdbaar is, zodat bezoekers (met wielen) door de hele speeltuin dichtbij de speelaanleidingen kunnen komen³⁹.

SPEELAANLEIDINGEN: (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Let erop dat een deel van een verscholen plek ook toegankelijk is, zodat kinderen met een handicap ook mee kunnen spelen³⁹.

Bruikbaar

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van speelplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen (30% bladerdek in elke buurt⁶).

Begrijpelijk

ONDERGROND: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁰.

Betrouwbaar

ZITPLEKKEN: Zorg voor sociale veiligheid. Plaats banken met de zichtzijde op de spelende kinderen, waarbij een groot deel van de speelplek vanaf één plek te overzien is. Lukt dat niet, plaats dan op strategische plekken bankjes. (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Maak plekken waar kinderen het gevoel hebben dat volwassenen hen niet kunnen zien³⁹.

ORIËNTATIE: Maak bij de entree direct helder wat je kunt verwachten van de speelplek. De ingang van een speelplek moet voor iedereen vindbaar, toegankelijk, veilig én uitnodigend zijn³⁹. Maak bij voorkeur één in- en uitgang, dit vergemakkelijkt het toezicht. Voorzie de in- en uitgang van een afsluitbare poort of deur die niet gemakkelijk te openen is door jonge kinderen⁴⁵.

ONDERGROND: Zorg ervoor dat de ondergrond onder een speel- of beweegtoestel veilig is volgens richtlijnen WAS (Wet Attractie en Speeltoestellen). In [deze tabel](#) staan de minst en meest toegankelijke valondergronden⁴⁵.

OMHEINING: Neem de omheining mee in het ontwerp en de sfeer van de speelplek. Probeer een hokkerig en tralie-effect te voorkomen²⁹.

OMHEINING: Zorg dat de omheining niet beklimbaar is. Kies bij een omheining om kinderen binnen te houden een omheining hoger dan 1,3 meter²⁹.

Schoolplein

Schoolpleinen zijn belangrijke ruimtes voor kinderen om op en na school actief te zijn. Door schoolpleinen ook buiten schooltijd toegankelijk te houden voor sport en spel wordt het gebruik ervan gestimuleerd en krijgen ze een sterkere functie als wijkplein. Betrek kinderen, ouders en de buurt bij herinrichtingsprojecten van schoolomgevingen. Zie de [tipsheet veilige en beweegvriendelijke schoolomgeving](#).

Beschikbaar

RUIMTE: Gebruik de nieuwe richtlijn: per leerling op het basisonderwijs moet op elk schoolplein minimaal 5 m² aan buitenspeelruimte zijn. Daarvan moet minimaal 2 m² onverhard zijn, tenzij het in een stedelijke omgeving is. Per leerling op het voortgezet onderwijs moet op elk schoolplein minimaal 0,8 m² aan buitenspeelruimte zijn, met een maximum van 600 m² in een stedelijke omgeving⁴⁷.

FIETSENSTALLING: Er is een separate fietsenstalling aanwezig⁴⁷. Voorzie fietsenstalling met plekken waar ook aangepaste fietsen kunnen worden gestald.

SPEELAANLEIDINGEN: Creëer diversiteit aan speelaanleidingen. Speelaanleidingen hebben een goede speelwaarde door gebruik te maken van elementen uit de natuur, zoals (klim)bomen, planten, heesters, vruchten, stammen, stenen, keien, water, zand, heuvels, modder en takken. Deze natuurlijke elementen zijn in de fantasie van kinderen (zeer) bruikbaar⁴⁵. Groen is echt essentieel voor de ontwikkeling van kinderen³⁹.

GROEN: Maak gebruik van bomen op het schoolplein. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken en bloemen om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven⁴⁰.

ZITPLEKKEN: Creëer zitplekken aan de randen van het schoolplein, zowel in de zon als in de schaduw⁸. Voor meisjes is het wenselijk om zitplaatsen te ontwerpen die het mogelijk maken om elkaar aan te kijken³⁶.

FUNCTIES COMBINEREN: Creëer ook plekken voor ontmoeting of een plek waar onderwijs gegeven kan worden⁴⁸.

Bereikbaar

VERKEERSVEILIGHEID: Zoek naar mogelijkheden om straten veilig te maken in de omgeving van een school bijvoorbeeld door:

- Oversteekplaatsen aan te brengen.
- Een schoolzone te maken. Een schoolzone is het directe gebied rondom een school, waar stromen van kinderen samenkomen. Al dan niet gebracht of gehaald door ouders op de fiets, lopend, of met de auto. Met het ontmoedigen van auto's rondom scholen maak je de omgeving veiliger en daarmee beweegvriendelijker en creëer je meer speel- en beweegruimte voor kinderen⁴⁹.
- Straten (tijdelijk) te kunnen afsluiten voor auto's (zie concepten als schoolstraat en 'kiss en bike').

VERKEERSVEILIGHEID: Zorg voor kindvriendelijke routes naar school in de wijk, zoals een kindlint. Een kindlint of een kindvriendelijke speel- en beweegroute is een verkeersveilige, autovrije route voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen met elkaar verbindt⁵⁰. Dit zijn de ontwerpprincipes:

- Zorg dat een kindlint goede bewegwijzering heeft in de vorm van bijvoorbeeld tegels, bordjes en paaltjes⁵⁰.
- Maak kindveilige en verkeersremmende oversteekplaatsen (wegversmallingen, drempels, obstakels, zebra's, verkeerslichten met voldoende groentijd, visuele versmallingen)⁵⁰.
- Koppel speelelementen en speelaanleidingen aan de route. Dit hoeven niet altijd gestructureerde omgevingen als speeltuinen te zijn⁵⁰.
- Gebruik opvallende en levendige kleur en kunst⁵.

Betreedbaar

IN- EN UITGANG: Zorg dat schoolpleinen ook buiten openingstijden van de school gebruikt kunnen worden. Haal hekken weg of houd een toegangspoort open. Eventueel in combinatie met sociale controle uit de buurt⁴⁰.

Bruikbaar

SPEELAANLEIDINGEN: Maak speelplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen (ouderen, jeugd en kinderen) en meerdere functies, zodat je er kunt sporten, spelen, bewegen en ontspannen⁸. Een basketbalplein kan ook dienst doen voor een bootcamp of tijdelijke wateropvang bij overvloedige regenval.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40, 46}.

- Ontwerp multifunctionele en aantrekkelijke plekken die een breed scala aan activiteiten mogelijk maken, en die geschikt zijn voor verschillende groepen. Zorg voor een plek waar meiden in relatieve anonimiteit kunnen chillen voor een langere tijd, waar ze beschermd zijn tegen verschillende weertypen en waar ze de mogelijkheid hebben om actief te zijn⁴⁰.
- Zonering kan op leeftijd, type spel en moeilijkheidsniveau. Hou rekening bij zonering op leeftijd dat oudere kinderen met een lager verstandelijk niveau, die groter zijn (lengte/gewicht) dan hun leeftijdsgenoten en ook willen spelen, vaak te groot zijn voor de speelaanleidingen³⁹.

Begrijpelijk

IN- EN UITGANG: Zorg dat de ingang van de school en de route daarnaartoe herkenbaar zijn.

Betrouwbaar

ZICHTLIJNEN: Zorg voor sociale veiligheid.

Plaats banken met de zichtzijde op de spelende kinderen, waarbij een groot deel van de speelplek vanaf één plek te overzien is. Lukt dat niet, plaats dan op strategische plekken bankjes. (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Maak plekken waar kinderen het gevoel hebben dat volwassenen hen niet kunnen zien⁴⁰.

OMHEINING: Zorg dat de omheining niet beklimbaar is. Kies bij een omheining om kinderen binnen te houden een omheining hoger dan 1,3 meter²⁹.

Beschikbaar

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg ervoor dat (een aantal) speelelementen ook voor mindervaliden bespeelbaar zijn⁴⁵.

Betreedbaar

IN- EN UITGANG: Zorg dat de openingskracht van een deur of toegangshek met een dranger (automatisch in het slot) niet groter is dan 15 Newton ofwel 1,5 kg⁴⁵.

Bruikbaar

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van speelplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen (30% bladerdek in elke buurt⁶).

Begrijpelijk

KLEURGEBRUIK: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁵.

Betrouwbaar

ONDERGROND: Zorg ervoor dat de ondergrond onder een speel- of beweegtoestel veilig is volgens richtlijnen WAS (Wet Attractie en Speeltoestellen). In [deze tabel](#) staan de minst en meest toegankelijke valondergronden⁴⁵.

Sportplek

Met fitness- of sporttoestellen in de openbare ruimte maak je sport en bewegen toegankelijk voor meer mensen³¹. Bepaal altijd eerst de lokale behoefte van de potentiële gebruikers⁵¹. In een stedelijke omgeving zijn sportparken interessante ruimtes om functies te combineren, zo kan er een open sportpark gerealiseerd worden die door iedereen te gebruiken is. Natuurlijk kunnen er regels zijn voor gebruik, is er toezicht en zijn hekken op sommige plekken nodig om vandalisme te voorkomen⁴⁸.

Schetsontwerp

Beschikbaar

SPORTAANLEIDINGEN: Maak sportplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen. Kies voor toestellen met meerdere functies en gebruiksmogelijkheden⁴⁵.

LOCATIE: Creëer beweegvoorzieningen zoals beweegtuinen of jeu-de-boulesbanen, op loop- en fietsafstand, dit stimuleert sociale contacten³⁵.

ONTMOETINGSPLEK: Denk bij het inrichten van de omgeving niet alleen aan beweegtoestellen, maar plaats ook bankjes waar ouderen kunnen rusten en ontmoeten. Kies locaties dichtbij andere voorzieningen, zoals toegankelijke (openbare) toiletten en horeca¹⁰.

Bereikbaar

ZICHTLIJNEN: Zorg voor een goede balans tussen (sport)plekken die een goede zichtbaarheid (bijv. niet omringd door vegetatie), maar ook voldoende privacy bieden⁴⁶.

LOCATIE: De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

- Plaats fitness- en sporttoestellen in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes⁵¹.
- Plaats toestellen langs groen-blauwe structuren (bijvoorbeeld een park), of langs een hardlooprout⁵¹.

Bruikbaar

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van sportplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen⁶.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg dat je voor meerdere leeftijdscategorieën een beweegplek hebt in de wijk⁵². Dus niet alleen speelplekken voor kinderen van 0-5 jaar, maar ook buitenfitness, of een beweegtuin voor ouderen⁸.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg dat de grote sport- en speellocaties in de wijk kinderen stimuleren in het ontwikkelen van hun fantasie en ontdekken (klimmen, klauteren, bouwen). Zorg dat ze er kennismaken met verschillende soorten spel en sport⁸.

Betrouwbaar

SPORTAANLEIDINGEN: Plaats toestellen voor de veiligheid goed in het zicht van elkaar. De locatie voor toestellen dient zowel 'niet te beschut' als 'niet te zichtbaar' te zijn. Met name voor vrouwen die niet te veel bekijks willen terwijl ze in de openbare ruimte sporten⁵⁴.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Sluit grote sportplekken aan op een veilig loop-, fiets- en OV-netwerk met voldoende verlichting, openheid en zichtbaarheid²⁸.

SPORTAANLEIDINGEN: Plaats sportplekken niet te dicht langs een weg, in verband met uitlaatgassen⁵⁴.

Betreedbaar

IN- EN UITGANG: Het sportpark moet open zijn voor iedereen, dat kan letterlijk open zonder hek. Fiets- en wandelroutes lopen bijvoorbeeld door het park en er zijn sportvelden die iedereen kan gebruiken⁴⁹.

Begrijpelijk

INFORMATIE: Zorg dat er bij ieder fitness- en sporttoestel informatie is hoe het gebruikt kan worden⁵¹.

KLEURGEBRUIK: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁰. Controleer of het kleurcontrast in het ontwerp groot genoeg is.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg, als de sportplek in een open sportpark is, voor herkenbare en publiek toegankelijke wandel- en fietsroutes naar en door het open sportpark⁴⁸.

LOCATIE: Situeer grote sportaccommodaties op een zichtbare plek, want het zien sporten doet sporten⁵³.

Betrouwbaar

ZICHTLIJNEN: Zorg dat sportplekken voorzien zijn van een transparante afscheiding zodat de sociale veiligheid blijft gewaarborgd⁴¹.

Klik op de doelgroep
om verder te gaan
naar de bijbehorende
ontwerprichtlijnen

Iedereen

Route:

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp een fijnmazig voetgangers- en fietsnetwerk dat gebruikers meerdere routekeuzes geeft. Zorg zo voor kortere verbindingen, meervoudige oriëntatie (in alle richtingen) en alternatieve routes (straten, paden, short-cuts).

DOORLOOPRUIMTE: Maak de vrije doorloopruimte zo breed dat mensen, met en zonder beperking, elkaar op een comfortabele manier kunnen passeren. Uitgangspunt voor het bepalen van een maatvoering in de vrije doorloopruimte is mede afhankelijk van de hoeveelheid voetgangers op een trottoir.

- De minimale vrije doorloopruimte is 2 meter⁵.
- Bij puntvernauwing over een lengte van maximaal 0,50 meter (lichtmast op paaltje) geldt een minimale doorloopruimte van 0,90 meter⁵.

HOOGTEVERSCHIL: Beperk hoogteverschillen in looproutes zoveel mogelijk, met inachtnaam van het normale afschot voor trottoirs ten behoeve van de afwatering. Een te sterk afschot kan voor rollator- en rolstoelgebruikers een probleem worden¹¹. Een dwarshelling op een looproute is daarom maximaal 1:50⁵.

OVERSTEEKPLAATS: Hou bij oversteekplaatsen de oversteeklengte zo kort mogelijk en zorg dat oversteekplaatsen op elkaar aansluiten¹².

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp en realiseer genoeg ruimte voor de voetganger en fietser in elke straat. Denk aan genoeg ruimte om elkaar veilig te passeren en het vrijhouden van obstakels^{3,8,14}.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Sluit loop- en fietsroutes aan op het openbaar vervoer (bushaltes, overstappunten, stations), zodat alle doelgroepen makkelijker en sneller het OV kunnen gebruiken⁵.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg voor snelheidsverlagende maatregelen voor gemotoriseerd verkeer⁵.

OVERSTEEKPLAATS: Breng bij oversteekplaatsen middengeleiders aan. Dit is verplicht bij een oversteek meer dan 7 meter lang⁴. Dit geeft mensen met oriëntatieproblemen, waaronder slechtzienden, ouderen en kinderen, maar ook mensen die gevoelig zijn voor prikkels, rust en overzicht. Ze hoeven maar op één rijbaan te letten²⁰.

SOCIALE VEILIGHEID: Plaats routes, die 's avonds en 's nachts veel worden gebruikt, voor sociale veiligheid in het zicht van woningen en goede verlichting⁸.

SCHEIDING VERKEERSSTROMEN: Scheid het fietsverkeer zoveel mogelijk van gemotoriseerd verkeer. Geef elk wegvak een eigen functie²².

OLIFANTENPAD: Overweeg olifantenpaadjes (half) te verharderen. De aanwezigheid van olifantenpaadjes laat zien dat gebruikers behoefte hebben aan een route op die plek²⁴.

LEEFSTRAAT: Denk aan een leefstraat waar de verblijfs- en gebruikskwaliteit van de straat centraal staat. Zorg hierbij voor goede communicatie met de initiatiefnemers en de omgeving. En houd de buurt goed bereikbaar met de fiets, auto voor bestemmingsverkeer en nood- en hulpdiensten²⁵.

OV-HALTE: Denk goed na over de locatie van OV-halte en de routes tussen haltes, woningen en andere voorzieningen. Zorg dat deze veilig zijn, met goede verlichting en sociale controle.

ONDERGROND: Het loopoppervlak moet zo zijn dat mensen in een rolstoel zich makkelijk kunnen voortbewegen en dat mensen niet struikelen of uitglijden.

- Soort verharding: Volledig verhard met klinkers, tegels, asfalt of beton.
- Oneffenheden: Oneffenheden zijn maximaal 5 mm hoog of diep.
- Stroefheid: Zorg dat de ondergrond bij voetpaden voldoende stroef is, ook bij regen en vorst. De stroefheidswaarde is tenminste 65⁴.
- Gleuven en mazen: Breng gleuven dwars op de looprichting aan. Gleuven en mazen van roosters en putdeksels zijn smaller dan 2 cm⁵.

GROEN: Ontwerp de leefomgeving zo dat openbaar groen binnen een afstand van 300 meter van iedere woning bereikbaar is (de 3-30-300 vuistregel, Konijnendijk, z.d.⁶; atlasleefomgeving⁷). Zorg voor een buurtpark op maximaal 10 minuten wandelafstand (500-800 meter) van woningen⁸. Voorzie in een stadspark (ca 20-200 ha) op maximaal 10 minuten fietsafstand (2,5 km) van woningen⁹.

IN- EN UITGANG: Zorg dat een toegangshek (slingerhek) of -poortje makkelijk is te openen met een vrije doorgangsbreedte van minimaal 90 cm¹¹.

KINDVRIENDELIJKE ROUTE: Maak grote sport- en speellocaties toegankelijk en veilig bereikbaar door bijvoorbeeld een speel- en beweegroute. Dit is een verkeersveilige, autovrije route voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen met elkaar verbindt¹⁵.

OVERSTEEKPLAATS: Bij oversteekvoorzieningen is het van belang dat er voldoende zicht is op aankomend verkeer en wachtende personen¹³.

- Zorg bij de vormgeving van de bestrating dat automobilisten de parkeerafstand van 5 meter tot de hoek van de straat in acht nemen.
- Plaats boven elke oversteekplaats een straatlantaarn.

OVERSTEEKPLAATS: Richt oversteekplaatsen, met rijbanen waar snelheden van meer dan 30 km/uur zijn toegestaan en voetpaden die intensief worden gebruikt, in met een 0,6 meter brede waarschuwingsmarkering en 0,3 meter attentievak⁵.

IN- EN UITGANG: Voer uitritconstructies (herkenbaar) visueel uit als voetpad, zodat automobilisten begrijpen dat zij een voetpad passeren en te gast zijn⁵.

ORIËNTATIE: Breng bewegwijzering voor voetgangers aan als hulpmiddel op drukbezochte (toeristische) locaties waar voetgangers lopen. De bewegwijzering wijst naar één of meerdere objecten of bestemmingen en naar alternatieve routes (bijvoorbeeld zonder trappen)¹¹.

INFORMATIE: Breng informatieborden aan op een goed bereikbare plek langs een loop- of fietsroute (en aan het begin van (grote) groengebieden). Zie voor meer informatie het onderdeel straatmeubilair bij 'Begrijpelijk'.

AANTREKKELIJK: Maak de routes aantrekkelijk door voldoende afwisseling, het prikkelen van de zintuigen, goed onderhoud (schoon, heel en verzorgd) en sociale veiligheid²¹.

KINDVRIENDELIJKE ROUTE: Creëer kindvriendelijke routes (bijv. een kindlint). Dit zijn verkeersveilige, autovrije routes voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen (speelplekken, sportclubs, scholen, winkels of een gezondheidscentrum) met elkaar verbinden. Het doel is dat kinderen zelfstandig en veilig door de wijk kunnen bewegen. Maar ook dat deze routes kinderen verleiden vaker te voet of met de fiets te gaan en vaker buiten te spelen of te sporten. Deze routes dragen ook bij aan de aantrekkelijkheid, veiligheid en bereikbaarheid in de wijk en stimuleren sociale interactie¹⁵.

- Zorg dat een kindlint goede bewegwijzering heeft in de vorm van bijvoorbeeld tegels, bordjes en paaltjes.
- Maak kindveilige en verkeersremmende oversteekplaatsen (wegversmallingen, drempels, obstakels, zebra's, verkeerslichten met voldoende groentijd, visuele versmallingen).
- Koppel speelelementen en speelaanleidingen aan de route. Dit hoeven niet altijd gestructureerde omgevingen als speeltuinen te zijn.
- Gebruik opvallende en levendige kleur en kunst⁵.

OV-HALTE: Zorg bij een OV-halte voor eenabri (wachthuisje) met zitmogelijkheid¹³. Als er eenabri wordt geplaatst, dient deze ook toegankelijkheid te zijn voor rolstoelgebruikers⁴.

Straatmeubilair:

ZITPLEKKEN: Voeg groene plekken met zitmogelijkheden toe. Zodat dit aantrekkelijke kleine groene oases worden die geschikt zijn voor ontspannen, ontmoeten, verkoeling en voor sport, spelen en bewegen²⁶.

WATER: Voeg plekken met water toe zoals watertappunt, waterpomp, waterpleinen en waterlopen. Hier kunnen kinderen mee spelen en zorgt voor verkoeling²⁸.

LOCATIE: Plaats straatmeubilair in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes. De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

ZITPLEKKEN: Plaats zitgelegenheden op veelgebruikte routes tussen maximaal 200 meter. Maximaal 100 meter tussen zitgelegenheden in heuvelachtig terrein, bij trappen en bij hellingbanen⁵.

FIETSENSTALLING: Voorzie een fietsenstalling met plekken waar ook aangepaste fietsen kunnen worden gestald²⁹.

ORIËNTATIE: Geef duidelijk aan met bewegwijzering waar uitgangen en (openbare) toiletten zijn¹⁸.

ORIËNTATIE: Creëer herkenningpunten (zogenoeten 'landmarks'), die worden door mensen (met dementie) gebruikt om hun weg te vinden. Hoe opvallender dit punt is, hoe gemakkelijker het voor mensen is om ze als herkenningpunt te gebruiken. Denk hierbij aan een gekleurd kunstwerk, hoge vlaggenmast of een opvallend gebouw¹⁸.

OBJECTEN: Plaats objecten buiten de looproute. Hierdoor blijft meer passer- en manoeuvreerruimte over. Zorg daarom ook voor een aparte fietsparkeerplek. Geparkeerde fietsen mogen geen obstakel zijn voor andere bezoekers²⁹.

VORMGEVING: Vermijd scherpe hoeken en randen in de vormgeving van objecten en gebruiksoBJECTEN. Plaats spiegels op plekken waar abrupte hoeken niet aan te passen zijn, zodat je aankomend verkeer aan kunt zien komen²³.

FIETSENSTALLING: Realiseer genoeg degelijke fietsparkeerplekken. Zo stimuleer je het fietsgebruik en vergroot je de leefbaarheid van de wijk⁸. Het benodigde of gewenste aantal fietsparkeerplaatsen kan worden bepaald op basis van fietsparkeerkcijfers van CROW, of op basis van fietsparkeernormen die een gemeenten zelf heeft vastgesteld³³.

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid. Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen¹⁸.

AANTREKKELIJK: Vergroot de aantrekkelijkheid van openbare ruimte door groen, straatkunst en kleurgebruik³⁵.

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Gebruik hetzelfde lettertype, formaat en kleur⁴.
- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.
- Kies een goed vindbare locatie, logische plek en hoogte, waarbij de borden opvallen te midden van andere informatie. Plaats de richtingwijzers niet te hoog. Zo kunnen kinderen en bezoekers in een rolstoel de bordjes ook goed zien en volgen³². Bevestig de borden aan de deuren waar ze naar verwijzen en niet aan aangrenzende oppervlakken. Zo voorkom je onnodige verwarring bij mensen met dementie.
- Op plattegronden zijn de geschikte loop / fietsroutes, of sprake is van een helling en een indicatie van de hoogteverschillen, hellingspercentages en wat voor soort verharde paden het zijn, aangegeven³².

Park:

LOOP- EN FIETSNETWERK: Laat het groene stedelijke loop- en wandelnetwerk bestaan uit diverse routes:

- Van rustige routes met veel stilte, tot levendige routes door een druk bezocht park. Door de grote diversiteit in het groene netwerk ontstaat er voor ieder individu een prettige route³⁴.

ZITPLEKKEN: Plaats bankjes om de 100-125 meter in parken en plantsoenen, zowel in de zon als in de schaduw⁸ of op plekken waar ze in de winter in de zon staan en in de zomer in de schaduw. Met zitmeubilair langs routes en in parken zorg je voor meer sociale controle en sociale veiligheid³⁵.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Maak natuurlijke en groene gebieden goed bereikbaar te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer. Door groene routes te laten aansluiten op hoofdroutes voor wandelaars en fietsers, vergroot je de sportieve en recreatieve mogelijkheden voor gebruikers⁸. Wil je specifieke ontwerprichtlijnen over routes zie '[Route](#)'.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Verbind groene zones in de bebouwde kom met natuurgebieden buiten de bebouwde omgeving, door middel van groene corridors, lopers of linten³⁷.

HOOFDROUTE: Voorzie het park van een duidelijk verharde hoofdroute, die breed genoeg is⁸. Zo'n verharde route maakt het park toegankelijk voor rolstoelers, kinderwagens, skaters en fietsers.

SPORT- EN SPEELVOORZIENINGEN: Zorg dat het park ruim is opgezet, zodat er genoeg ruimte is voor sport en ontspanning. Zonder dat verschillende soorten gebruik elkaar hinderen. Denk na over zonering, bijvoorbeeld voor hardlooproutes en plekken voor sport- en beweegvormen, zoals yoga of bootcamp³⁸.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Ontwerp zijpaden vanaf het hoofdpad, deze zijn optioneel te gebruiken. Dat maakt dat de toegankelijkheidseisen minder hoog zijn dan voor het hoofdpad. Zijpaden kunnen ook speelaanleidingen zijn. Denk aan struinpaden, klimroutes, blotevoetenpaden etc. Bedenk bij de aanleg van een zijpad hoe je het met kleine toevoegingen toegankelijker kunt maken zonder de speelwaarde te verminderen. Zo maak je het voor meer kinderen mogelijk om het pad te nemen. Bijvoorbeeld een paal die steun geeft bij een opstap³⁹.

GROEN: Houd rekening met overhangend groen op een pad, dit belemmert het gebruik. Indien er langs het pad beplanting is, is het goed om daar een rand van >1 meter gazon langs te ontwerpen¹³.

INFORMATIE: Geef bij de entree informatie over het gebied en de routes³⁸.

ORIËNTATIE: Voorzie het park van een duidelijk verharde hoofdroute en structuur, die bezoekers oriëntatie biedt⁸. Denk hierbij ook aan herkenningspunten en oriëntatieverlichting.

ORIËNTATIE: Zorg voor goede markering van de routes³⁸.

ZITPLEKKEN: Zorg dat deze zitplaatsen makkelijk herkenbaar zijn als zitplaats en geen abstracte of afwijkende vormen en kleuren hebben⁴⁰.

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen⁴².

Plein:

ZITPLEKKEN: Creëer minimaal één zitgelegenheid (die in de winter in de zon staat en in de zomer in de schaduw). Op grotere pleinen: minimaal om de 200 meter een mogelijkheid om te zitten⁴. Mensen met een beperking kunnen vaak minder ver lopen en hebben behoefte aan meer rustpunten¹³. Met zitmeubilair langs routes en op pleinen zorg je voor meer sociale controle en sociale veiligheid³⁵.

OBJECTEN: Zorg dat fietsklemmen, voertuigen of andersoortige objecten, zoals afvalbakken en reclameborden niet op de looproute staan. Zorg ervoor dat gidslijnen en geleidelijnen niet onderbroken worden door bijvoorbeeld putdeksels of de andere objecten⁴.

WATER: Zorg voor water op pleintjes, bijvoorbeeld fontein en of waterpomp, die je ook kunt gebruiken voor spelen en bewegen⁸.

VOORZIENINGEN: Houd de voorzieningen op een plein bereikbaar. Uitstallingen (reclameborden enz.) buiten de 2,00 meter brede looproute plaatsen en in ieder geval niet op gids- en geleidelijnen⁴³.

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Gebruik hetzelfde lettertype, formaat en kleur⁴.
- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.
- Kies een goed vindbare locatie, logische plek en hoogte, waarbij de borden opvallen te midden van andere informatie. Plaats de richtingwijzers niet te hoog zo kunnen kinderen en bezoekers in een rolstoel de bordjes ook goed zien en volgen³². Bevestig de borden aan de deuren waar ze naar verwijzen, en niet aan aangrenzende oppervlakken. Zo voorkom je onnodige verwarring bij mensen met dementie.
- Op plattegronden zijn de geschikte loop / fietsroutes, of sprake is van een helling en een indicatie van de hoogteverschillen, hellingspercentages en wat voor soort verharde paden het zijn, aangegeven³².

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen⁴².

AANTREKKELIJK: Vergroot de aantrekkelijkheid van openbare ruimte door groen, straatkunst en kleurgebruik²⁰.

Speelplek:

GROEN: Maak gebruik van bomen op de speelplek. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken, bloemen, vruchten en zaden om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven²³.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor speelgelegenheden, recreatie- en sportvoorzieningen langs het water. Denk aan een trimparcours, fitnessapparatuur of speeltuin. Of aan een avontuurlijk parcours, zoals touwbruggen, springstenen, houten loopbruggen en klimmogelijkheden⁸.

SPEELAANLEIDINGEN: Stimuleer spelen door extra speelelementen toe te voegen aan het pad. Ook zijn er paden die speciaal zijn gemaakt om te spelen. Denk aan skaten, steppen, freerunnen en pumtrack²⁹.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg dat de speeltoestellen worden aangebracht vlak naast een toegankelijk voetpad (hierbij rekening houden met de valruimte rondom een speeltoestel)¹³.

LOCATIE: Plaats speelplekken in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes. De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

SPEELAANLEIDINGEN: Maak speelplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen (ouderen, jeugd en kinderen) en meerdere functies, zodat je er kunt sporten, spelen, bewegen en ontspannen⁸. Een basketbalplein kan ook dienst doen voor een bootcamp of tijdelijke wateropvang bij overvloedige regenval.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40, 46}.

- Zonering kan op leeftijd, type spel en moeilijkheidsniveau. Hou rekening bij zonering op leeftijd dat oudere kinderen met een lager verstandelijk niveau, die groter zijn (lengte/ gewicht) dan hun leeftijdsgenoten en ook willen spelen, vaak te groot zijn voor de speelaanleidingen³⁹.

ORIËNTATIE: Ontwerp een (rondgaand) hoofdpad of herkenningspunten die structuur en houvast bieden aan gebruikers die zich minder goed kunnen oriënteren. Als je het pad volgt, kom je altijd bij het toilet, een bepaald speeltoestel of een herkenbaar element uit³⁹.

SPEELAANLEIDINGEN: Creëer speelaanleidingen in de wijk. Natuurlijke elementen zijn in de fantasie van kinderen (zeer) bruikbaar⁴⁵. Groen - in de vorm van planten, bomen, maar ook heuvels, water, zand, grond, dieren - geeft een speelplek direct meer speelwaarde. Het is echt essentieel voor de ontwikkeling van kinderen³⁹.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg ervoor dat (een aantal) speelelementen ook voor mindervaliden speelbaar zijn⁴⁵.

TOILET: Zorg voor voldoende openbare toiletten in parken, een essentiële voorziening voor vrouwen en meisjes om gelijke toegang tot openbare ruimtes te waarborgen³⁶.

IN- EN UITGANG: Zorg dat het toegangshek naar de speelplek breed genoeg is voor rolstoelen en kindervagens⁴⁴. Speelplekken moeten bereikbaar zijn voor rolstoelgebruikers en ouders met kindervagen¹³.

IN- EN UITGANG: Zorg dat de openingskracht van een deur of toegangshek met een dranger (automatisch in het slot) niet groter is dan 15 Newton ofwel 1,5 kg⁴⁵.

SPEELAANLEIDINGEN: (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Let erop dat een deel van een verscholen plek ook toegankelijk is, zodat kinderen met een handicap ook mee kunnen spelen³⁹.

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van speelplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen (30% bladerdek in elke buurt⁶).

ZITPLEKKEN: Zorg voor sociale veiligheid. Plaats banken met de zijkant op de spelende kinderen, waarbij een groot deel van de speelplek vanaf één plek te overzien is. Lukt dat niet, plaats dan op strategische plekken bankjes. (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Maak plekken waar kinderen het gevoel hebben dat volwassenen hen niet kunnen zien³⁹.

ORIËNTATIE: Maak bij de entree direct helder wat je kunt verwachten van de speelplek. De ingang van een speelplek moet voor iedereen vindbaar, toegankelijk, veilig én uitnodigend zijn³⁹. Maak bij voorkeur één in- en uitgang, dit vergemakkelijkt het toezicht. Voorzie de in- en uitgang van een afsluitbare poort of deur die niet gemakkelijk te openen is door jonge kinderen⁴⁵.

ONDERGROND: Zorg ervoor dat de ondergrond onder een speel- of beweegtoestel veilig is volgens richtlijnen WAS (Wet Attractie en Speeltoestellen). In [deze tabel](#) staan de minst en meest toegankelijke valondergronden⁴⁵.

OMHEINING: Neem de omheining mee in het ontwerp en de sfeer van de speelplek. Probeer een hokkerig en tralie-effect te voorkomen²⁹.

OMHEINING: Zorg dat de omheining niet beklimbaar is. Kies bij een omheining om kinderen binnen te houden een omheining hoger dan 1,3 meter²⁹.

Schoolplein:

RUIMTE: Gebruik de nieuwe richtlijn: per leerling op het basisonderwijs moet op elk schoolplein minimaal 5 m² aan buitenspeelruimte zijn. Daarvan moet minimaal 2 m² onverhard zijn, tenzij het in een stedelijke omgeving is. Per leerling op het voortgezet onderwijs moet op elk schoolplein minimaal 0,8 m² aan buitenspeelruimte zijn, met een maximum van 600 m² in een stedelijke omgeving⁴⁷.

FIETSENSTALLING: Er is een separate fietsenstalling aanwezig⁴⁷. Voorzie fietsenstalling met plekken waar ook aangepaste fietsen kunnen worden gestald.

SPEELAANLEIDINGEN: Creëer diversiteit aan speelaanleidingen. Speelaanleidingen hebben een goede speelwaarde door gebruik te maken van elementen uit de natuur, zoals (klim)

bomen, planten, heesters, vruchten, stammen, stenen, keien, water, zand, heuvels, modder en takken. Deze natuurlijke elementen zijn in de fantasie van kinderen (zeer) bruikbaar⁴⁵. Groen is echt essentieel voor de ontwikkeling van kinderen³⁹.

GROEN: Maak gebruik van bomen op het schoolplein. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken en bloemen om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven⁴⁰.

ZITPLEKKEN: Creëer zitplekken aan de randen van het schoolplein, zowel in de zon als in de schaduw⁸. Voor meisjes is het wenselijk om zitplaatsen te ontwerpen die het mogelijk maken om elkaar aan te kijken³⁶.

FUNCTIES COMBINEREN: Creëer ook plekken voor ontmoeting of een plek waar onderwijs gegeven kan worden⁴⁸.

VERKEERSVEILIGHEID: Zoek naar mogelijkheden om straten veilig te maken in de omgeving van een school bijvoorbeeld door:

- Oversteekplaatsen aan te brengen.
- Een schoolzone te maken. Een schoolzone is het directe gebied rondom een school, waar stromen van kinderen samenkomen. Al dan niet gebracht of gehaald door ouders op de fiets, lopend, of met de auto. Met het ontmoedigen van auto's rondom scholen maak je de omgeving veiliger en daarmee beweegvriendelijker en creëer je meer speel- en beweegruimte voor kinderen⁴⁹.
- Straten (tijdelijk) te kunnen afsluiten voor auto's (zie concepten als schoolstraat en 'kiss en bike').

VERKEERSVEILIGHEID: Zorg voor kindvriendelijke routes naar school in de wijk, zoals een kindlint. Een kindlint of een kindvriendelijke speel- en beweegroute is een verkeersveilige, autovrije route voor langzaam verkeer, die belangrijke bestemmingen voor kinderen met elkaar verbindt⁵⁰. Dit zijn de ontwerpprincipes:

- Zorg dat een kindlint goede bewegwijzering heeft in de vorm van bijvoorbeeld tegels, bordjes en paaltjes⁵⁰.
- Maak kindveilige en verkeersremmende oversteekplaatsen (wegversmallingen, drempels, obstakels, zebra's, verkeerslichten met voldoende groentijd, visuele versmallingen)⁵⁰.
- Koppel speelelementen en speelaanleidingen aan de route. Dit hoeven niet altijd gestructureerde omgevingen als speeltuinen te zijn⁵⁰.
- Gebruik opvallende en levendige kleur en kunst⁵.

IN- EN UITGANG: Zorg dat schoolpleinen ook buiten openingstijden van de school gebruikt kunnen worden. Haal hekken weg of houd een toegangspoort open. Eventueel in combinatie met sociale controle uit de buurt⁴⁰.

SPEELAANLEIDINGEN: Maak speelplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen (ouderen, jeugd en kinderen) en meerdere functies, zodat je er kunt sporten, spelen, bewegen en ontspannen⁸. Een basketbalplein kan ook dienst doen voor een bootcamp of tijdelijke wateropvang bij overvloedige regenval.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40, 46}.

- Zonering kan op leeftijd, type spel en moeilijkheidsniveau. Hou rekening bij zonering op leeftijd dat oudere kinderen met een lager verstandelijk niveau, die groter zijn (lengte/gewicht) dan hun leeftijdsgenoten en ook willen spelen, vaak te groot zijn voor de speelaanleidingen³⁹.

IN- EN UITGANG: Zorg dat de ingang van de school en de route daarnaartoe herkenbaar zijn.

ZICHTLIJNEN: Zorg voor sociale veiligheid. Plaats banken met de zichtzijde op de spelende kinderen, waarbij een groot deel van de speelplek vanaf één plek te overzien is. Lukt dat niet, plaats dan op strategische plekken bankjes. (Oudere) kinderen willen ook wel eens uit het zicht van volwassenen spelen. Maak plekken waar kinderen het gevoel hebben dat volwassenen hen niet kunnen zien⁴⁰.

OMHEINING: Zorg dat de omheining niet beklimbaar is. Kies bij een omheining om kinderen binnen te houden een omheining hoger dan 1,3 meter²⁹.

SPEELAAANLEIDINGEN: Zorg ervoor dat (een aantal) speelelementen ook voor mindervaliden bespeelbaar zijn⁴⁵.

IN- EN UITGANG: Zorg dat de openingskracht van een deur of toegangshek met een dranger (automatisch in het slot) niet groter is dan 15 Newton ofwel 1,5 kg⁴⁵.

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van speelplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen (30% bladerdek in elke buurt⁶).

ONDERGROND: Zorg ervoor dat de ondergrond onder een speel- of beweegtoestel veilig is volgens richtlijnen WAS (Wet Attractie en Speeltoestellen). In [deze tabel](#) staan de minst en meest toegankelijke valondergronden⁴⁵.

Sportplek:

SPORTAANLEIDINGEN: Maak sportplekken inclusief en dus geschikt voor meerdere doelgroepen. Kies voor toestellen met meerdere functies en gebruiksmogelijkheden⁴⁵.

LOCATIE: Creëer beweegvoorzieningen zoals beweegtuinen of jeu-de-boulesbanen, op loop- en fietsafstand, dit stimuleert sociale contacten³⁵.

ONTMOETINGSPLEK: Denk bij het inrichten van de omgeving niet alleen aan beweegtoestellen, maar plaats ook bankjes waar ouderen kunnen rusten en ontmoeten. Kies locaties dichtbij andere voorzieningen, zoals toegankelijke (openbare) toiletten en horeca¹⁰.

ZICHTLIJNEN: Zorg voor een goede balans tussen (sport)plekken die een goede zichtbaarheid (bijv. niet omringd door vegetatie), maar ook voldoende privacy bieden⁴⁶.

LOCATIE: De locatie is de belangrijkste voorwaarde om er wel of géén gebruik van te maken. Dus vermijd plekken waar potentiële gebruikers niet graag komen³¹.

- Plaats fitness- en sporttoestellen in de openbare ruimte daar waar ze makkelijk bereikbaar zijn via bestaande loop- en fietsroutes⁵¹.
- Plaats toestellen langs groen-blauwe structuren (bijvoorbeeld een park), of langs een hardlooprouten⁵¹.

SCHADUW: Denk aan deels overdekken van sportplekken om gebruikers te beschermen tegen zon en regen. Dit kan ook door een bladerdek van bomen⁶.

SPEELAAANLEIDINGEN: Zorg dat je voor meerdere leeftijdscategorieën een beweegplek hebt in de wijk⁵². Dus niet alleen speelplekken voor kinderen van 0-5 jaar, maar ook buitenfitness, of een beweegtuin voor ouderen⁸.

SPEELAAANLEIDINGEN: Zorg dat de grote sport- en speellocaties in de wijk kinderen stimuleren in het ontwikkelen van hun fantasie en ontdekken (klimmen, klauteren, bouwen). Zorg dat ze er kennismaken met verschillende soorten spel en sport⁸.

SPORTAANLEIDINGEN: Plaats toestellen voor de veiligheid goed in het zicht van elkaar. De locatie voor toestellen dient zowel 'niet te beschut' als 'niet te zichtbaar' te zijn. Met name voor vrouwen die niet te veel bekijks willen terwijl ze in de openbare ruimte sporten⁵⁴.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Sluit grote sportplekken aan op een veilig loop-, fiets- en OV-netwerk met voldoende verlichting, openheid en zichtbaarheid²⁸.

SPORTAANLEIDINGEN: Plaats sportplekken niet te dicht langs een weg, in verband met uitlaatgassen⁵⁴.

IN- EN UITGANG: Het sportpark moet open zijn voor iedereen, dat kan letterlijk open zonder hek. Fiets- en wandelroutes lopen bijvoorbeeld door het park en er zijn sportvelden die iedereen kan gebruiken⁴⁹.

INFORMATIE: Zorg dat er bij ieder fitness- en sporttoestel informatie is hoe het gebruikt kan worden⁵¹.

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg, als de sportplek in een open sportpark is, voor herkenbare en publiek toegankelijke wandel- en fietsroutes naar en door het open sportpark⁴⁸.

LOCATIE: Situeer grote sportaccommodaties op een zichtbare plek, want het zien sporten doet sporten⁵³.

ZICHTLIJNEN: Zorg dat sportplekken voorzien zijn van een transparante afscheiding zodat de sociale veiligheid blijft gewaarborgd⁴¹.

Dementie

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep dementie. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

OVERSTEEKPLAATS: Ontwerp duidelijke en gemarkeerde oversteekplaatsen. Gebruik geen kleuren die niet herkend worden of verwarring veroorzaken bij oversteken (vb. regenboogzebrapad)¹².

LOOPROUTE: Overweeg een dementievriendelijke route (bijv. vergeet-me-niet-routes¹⁸) die plekken verbindt die veel gebruikt worden door mensen met dementie. Bijvoorbeeld rondom winkelgebieden waar boodschappen gedaan worden of bij de route van het zorgcentrum naar het park.

SCHADUW: Voorkom te veel afwisseling van zon en schaduwplekken op de route. Dit is onrustig voor de ogen. Hetzelfde geldt voor drukke patronen op de grond en reflecterende oppervlakken²³.

Straatmeubilair:

ORIËNTATIE: Geef duidelijk aan met bewegwijzering waar uitgangen en (openbare) toiletten zijn¹⁸.

ORIËNTATIE: Creëer herkenningspunten (zogenoeten 'landmarks'), die worden door mensen (met dementie) gebruikt om hun weg te vinden. Hoe opvallender dit punt is, hoe gemakkelijker het voor mensen is om ze als herkenningspunt te gebruiken. Denk hierbij aan een gekleurd kunstwerk, hoge vlaggenmast of een opvallend gebouw¹⁸.

Plein:

SCHADUW: Voorkom teveel afwisseling van zon en schaduwplekken op de route. Dit is onrustig voor de ogen. Hetzelfde geldt voor drukke patronen op de grond en reflecterende oppervlakken⁴⁰.

Schoolplein:

ORIËNTATIE: Ontwerp een (rondgaand) hoofdpad of herkenningspunten die structuur en houvast bieden aan gebruikers die zich minder goed kunnen oriënteren. Als je het pad volgt, kom je altijd bij het toilet, een bepaald speeltoestel of een herkenbaar element uit³⁹.

Vrouwen en meiden

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep vrouwen en meiden. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

OV-HALTE: Denk goed na over de locatie van OV-halte en de routes tussen haltes, woningen en andere voorzieningen. Zorg dat deze veilig zijn, met goede verlichting en sociale controle.

Straatmeubilair:

TOILET: Plaats voldoende toegankelijke openbare toiletten. Denk hierbij ook aan verschoonruimten en plekken waar vrouwen rustig borstvoeding kunnen geven³⁰. Denk ook aan het plaatsen van verschoonruimten in het mannentoilet, of maak hier een gedeelde ruimte van waar iedereen gebruik van kan maken.

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid.

Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen¹⁸.

Park:

TOILET: Zorg voor voldoende openbare toiletten in parken, een essentiële voorziening voor vrouwen en meisjes om gelijke toegang tot openbare ruimtes te waarborgen³⁶.

Speelplek:

GROEN: Maak gebruik van bomen op de speelplek. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken, bloemen, vruchten en zaden om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven²³.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40,46}.

- Ontwerp multifunctionele en aantrekkelijke plekken die een breed scala aan activiteiten mogelijk maken en die geschikt zijn voor verschillende groepen. Zorg voor een plek waar meiden in relatieve anonimiteit kunnen chillen voor een langere tijd, waar ze beschermd zijn tegen verschillende weertypen en waar ze de mogelijkheid hebben om actief te zijn⁴⁰.

TOILET: Zorg voor voldoende openbare toiletten in parken, een essentiële voorziening voor vrouwen en meisjes om gelijke toegang tot openbare ruimtes te waarborgen³⁶.

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

Schoolplein:

GROEN: Maak gebruik van bomen op het schoolplein. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken en bloemen om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven⁴⁰.

ZITPLEKKEN: Creëer zitplekken aan de randen van het schoolplein, zowel in de zon als in de schaduw⁸. Voor meisjes is het wenselijk om zitplaatsen te ontwerpen die het mogelijk maken om elkaar aan te kijken³⁶.

SPEELAANLEIDINGEN: Zorg voor een gevarieerde inrichting, die de combinatie van verschillende activiteiten ondersteunt. Creëer mogelijkheden om kletsen, sociale interactie en fysieke activiteit te combineren ('dynamisch kletsen'). Zorg dat functies in elkaar overgaan of overlappen in plaats van formele lijnen en hekken te gebruiken^{40,46}.

- Ontwerp multifunctionele en aantrekkelijke plekken die een breed scala aan activiteiten mogelijk maken, en die geschikt zijn voor verschillende groepen. Zorg voor een plek waar meiden in relatieve anonimiteit kunnen chillen voor een langere tijd, waar ze beschermd zijn tegen verschillende weertypen en waar ze de mogelijkheid hebben om actief te zijn⁴⁰.

ONTMOETINGSPLEK: Creëer verschillende ontmoetingsplekken met zitplekken en ruimte voor interactie. De verbinding tussen spelen en ontmoeten is belangrijk; een goede zitplek zet ook aan tot spelen. Als er ook ruimte is voor activiteiten, wordt een zitplek al snel een ontmoetingsplaats⁴⁰.

Sportplek:

ZICHTLIJNEN: Zorg voor een goede balans tussen (sport)plekken die een goede zichtbaarheid (bijv. niet omringd door vegetatie), maar ook voldoende privacy bieden⁴⁶.

SPORTAANLEIDINGEN: Plaats toestellen voor de veiligheid goed in het zicht van elkaar. De locatie voor toestellen dient zowel 'niet te beschut' als 'niet te zichtbaar' te zijn. Met name voor vrouwen die niet te veel bekijks willen terwijl ze in de openbare ruimte sporten⁵⁴.

Ouderen

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep ouderen. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

VOORZIENINGEN: Situeer basisvoorzieningen dichtbij huis. Ouderen lopen gemiddeld 10 minuten of 500 meter wanneer ze een afstand afleggen. Zorg dus dat basisvoorzieningen, zoals een supermarkt of gezondheidscentrum, zich binnen deze straal bevinden van waar ouderen wonen⁹. Plaats bankjes waar ouderen kunnen rusten en ontmoeten¹⁰.

HOOGTEVERSCHIL: Beperk hoogteverschillen in looproutes zoveel mogelijk, met inachtnaam van het normale afschot voor trottoirs ten behoeve van de afwatering. Een te sterk afschot kan voor rollator- en rolstoelgebruikers een probleem worden¹¹. Een dwarshelling op een looproute is daarom maximaal 1:50⁵.

TRAP: Zorg bij trappen voor een alternatief in de vorm van een hellingbaan¹³.

HOOGTEVERSCHIL: Denk aan zo min mogelijk hoogteverschil bij aansluiting van routes op bestaande bebouwing en voorzieningen (zoals een OV-halte). Wanneer een hoogteverschil groot is, pas een helling toe. Hellingen hoger dan 0,25 meter moeten worden voorzien van een leuning⁴.

OVERSTEEKPLAATS: Breng niet te veel oversteekplekken aan. Dit kan juist onveilige situaties creëren als ouderen vaak van hun fiets moeten af- en opstappen²⁰.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

Straatmeubilair:

ZITPLEKKEN: Plaats zitgelegenheden op veelgebruikte routes tussen maximaal 200 meter. Maximaal 100 meter tussen zitgelegenheden in heuvelachtig terrein, bij trappen en bij hellingbanen⁵.

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

Park:

LOOP- EN FIETSNETWERK: Laat het groene stedelijke loop- en wandelnetwerk bestaan uit diverse routes:

- Maak één of meerdere routes geschikt voor rolstoelgebruikers¹³. Probeer een rondgaand pad te realiseren, waarbij de rolstoelgebruiker een representatief beeld krijgt van het park. Een rondgaand pad, omdat het minder leuk is om over hetzelfde pad terug te moeten gaan.

ZITPLEKKEN: Plaats bankjes om de 100-125 meter in parken en plantsoenen, zowel in de zon als in de schaduw⁸ of op plekken waar ze in de winter in de zon staan en in de zomer in de schaduw. Met zitmeubilair langs routes en in parken zorg je voor meer sociale controle en sociale veiligheid³⁵.

WILDROOSTERS: Openingen van wildroosters op de looproute zijn niet groter dan 2 cm, sleuven liggen haaks op de looprichting. Naast wildroosters altijd een toegangshek plaatsen met vlakke verharde ondergrond van, naar en onder het hek. Een toegangshek of -poortje is makkelijk te openen en heeft een vrije doorgangsbreedte (min. 90 cm)¹¹.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt¹³ (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

ONDERGROND: Zorg dat het pad bestaat uit een aaneengesloten vlakke verharding, waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat de paden in elk jaargetijde berijdbaar zijn¹³.

RUITERPAD: Let op het materiaalgebruik bij kruisingen met een ruitepad om ervoor te zorgen dat het wandelpad berijdbaar blijft voor rolstoelgebruikers¹³.

ZITPLEKKEN: Zorg dat deze zitplaatsen makkelijk herkenbaar zijn als zitplaats en geen abstracte of afwijkende vormen en kleuren hebben⁴⁰.

Plein:

ONDERGROND: Zorg voor een route met aaneengesloten vlakke verharding, randen en kieren kunnen als onbruikbaar worden ervaren / waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat het plein in elk jaargetijde berijdbaar is¹³. Denk aan hevige regenval en vorst.

ORIËNTATIE: Voorkom een overload aan informatie. Zorg dat informatie die nodig is om te kunnen oriënteren het meest aanwezig is. Geef alleen hoofdbestemmingen aan en bewegwijzer dan consequent en tot aan het doel⁴.

Speelplek:

IN- EN UITGANG: Zorg dat het toegangshek naar de speelplek breed genoeg is voor rolstoelen en kinderwagens⁴⁴. Speelplekken moeten bereikbaar zijn voor rolstoelgebruikers en ouders met kinderwagen¹³.

LOOPROUTE: Zorg dat het hoofdpad goed berijdbaar is, zodat bezoekers (met wielen) door de hele speeltuin dichtbij de speelaanleidingen kunnen komen³⁹.

Sportplek:

LOCATIE: Creëer beweegvoorzieningen – zoals beweegtuinen of jeu-de-boulesbanen – op loop- en fietsafstand, dit stimuleert sociale contacten³⁵.

ONTMOETINGSPLEK: Denk bij het inrichten van de omgeving niet alleen aan beweegtoestellen, maar plaats ook bankjes waar ouderen kunnen rusten en ontmoeten. Kies locaties dichtbij andere voorzieningen, zoals toegankelijke (openbare) toiletten en horeca¹⁰.

Visuele beperking

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep visuele beperking. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

TRAP: Zorg bij trappen voor een alternatief in de vorm van een hellingbaan¹³.

HOOGTEVERSCHIL: Denk aan zo min mogelijk hoogteverschil bij aansluiting van routes op bestaande bebouwing en voorzieningen (zoals een OV-halte). Wanneer een hoogteverschil groot is, pas een helling toe. Hellingen hoger dan 0,25 meter moeten worden voorzien van een leuning⁴.

SHARED SPACE: Geef prioriteit aan voetgangers en fietsers in een gedeelde verkeersruimte, zoals een shared space¹⁴.

- Gebruik Handreiking voor inclusief ontwerpen: [Toegankelijkheid in Shared Space van CROW](#).
- Gebruik de [Shared-Space gids van Visio](#). Deze gaat in op essentiële elementen voor slechtzienden.

OVERSTEEKPLAATS: Ontwerp duidelijke en gemarkeerde oversteekplaatsen. Gebruik geen kleuren die niet herkend worden of verwarring veroorzaken bij oversteken (vb. regenboogzebrapad)¹².

OVERSTEEKPLAATS: Breng een geleidelijn en attentievlak aan op een route naar een zebrapad, die is voorzien van voldoende contrast⁴.

LOOPROUTE - routegeleiding: Gebruik geleidelijnen tussen populaire plekken als OV-haltes, het park en sport- en speelplekken.

- De tactiele eigenschappen van een geleidelijn, de ribbels, moeten duidelijk onderscheidend van de ondergrond zijn, zodat deze duidelijk met de taststok en/of met de voeten voelbaar zijn¹⁶.
- Een geleidelijn is, vanwege de vindbaarheid en gidsfunctie, contrasterend van kleur en verschillend van textuur ten opzichte van de omliggende bestrating/bevloering¹⁶.

LOOPROUTE: Gebruik en combineer de volgende punten voor natuurlijke gidslijnen¹⁷:

- Stoeptegels en grasstrookjes voor visueel contrast.
- Stoepranden, gevels en hekjes als voelbare begrenzingen.
- Steunmiddelen zoals leuningen die gelijk een route aangeven.
- Verschillend aanvoelende ondergronden.
- Licht en kleur gebruiken voor belangrijke elementen.

OVERSTEEKPLAATS: Installeer rateltickers bij verkeerslichten en stoplichten. Zorg voor hoorbaarheid van rateltickers bij veel verkeerslawaaï⁵. En geef deze rateltickers ook trillende knoppen, zodat slechtzienden kunnen voelen waar de knop zit.

KLEUREN: Denk aan de zichtbaarheid en contrast van stoepen en fietspaden⁴:

- Duidelijk contrast tussen stoep, fietspad, straat en berm⁵.
- Objecten in de looproute zoals fietspaaltjes moeten worden voorzien van kleurcontrast⁴.
- Gebruik geen patroon op tegels en geen zwart (zorgt voor verwarring bij mensen met dementie)¹².

SCHADUW: Voorkom te veel afwisseling van zon en schaduwplekken op de route. Dit is onrustig voor de ogen. Hetzelfde geldt voor drukke patronen op de grond en reflecterende oppervlakken²³.

Straatmeubilair:

INFORMATIE: Zorg dat informatieborden en wegwijzers van dichtbij (ca. 1 meter) en veraf kunnen worden bekeken¹¹.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bomenhijl kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Park:

ZICHTLIJNEN: Zorg voor een veilig gevoel door duidelijke zichtlijnen te creëren, zowel vanuit de ingang van het park als vanuit beweeg- speel- en verblijflocaaties. Dit zorgt voor een goed overzicht van de ruimte⁴¹.

HULPHONDEN: Maak toegang voor mensen met een blindengeleidehond en rolstoelgebruikers met een hulphond mogelijk. Soms zijn honden niet toegestaan. Maak voor deze mensen een uitzondering en maak dit kenbaar¹³.

ORIËNTATIE: Zorg voor natuurlijke gidslijnen in parken, zoals aan de randen van het pad en plantvakken of hagen langs het pad. Voor mensen met een visuele beperking is het belangrijk dat het pad goed zichtbaar is en er geen gras e.d. op het pad groeit, omdat zij dan het verschil tussen het pad en de berm niet meer kunnen voelen¹³.

ONDERGROND: Kies bestratingsmaterialen die geschikt zijn als natuurlijke gidslijnen voor blinden en slechtzienden. Natuurlijke gidslijnen in parken zijn vooral de randen van het pad en plantvakken of hagen langs het pad. Voor mensen met een visuele beperking is het belangrijk dat het pad goed zichtbaar is en er geen gras e.d. op het pad groeit, omdat zij dan het verschil tussen het pad en de berm niet meer kunnen voelen¹³.

VERLICHTING: Zorg voor goede verlichting. Verlichting draagt bij aan het krijgen van overzicht, wat een positief effect heeft op het gevoel van veiligheid. Hierbij is het belangrijk dat:

- Er niet alleen goede verlichting is op de plek zelf maar ook de route ernaartoe.
- Er gelijkmatige verlichting is, dus overal ongeveer evenveel licht⁴.
- Voorkom dat iemand in de lichtbron kan kijken¹⁹.
- Vermijd extreem felle lichten of juist donkere schaduwen⁴².

Plein:

OBJECTEN: Zorg dat fietsklemmen, voertuigen of andersoortige objecten, zoals afvalbakken en reclameborden niet op de looproute staan. Zorg ervoor dat gidslijnen en geleidelijnen niet onderbroken worden door bijvoorbeeld putdeksels of de andere objecten⁴.

ORIËNTATIE: Zorg dat er altijd gidslijnen en geleidelijnen zijn. Op pleinen is het in niet altijd mogelijk om de gevels als natuurlijke gidslijn te gebruiken, omdat zich daarlangs obstakels als fietsen, terrassen en reclameborden bevinden. In dat geval kan, naast een voldoende doorlooptbare ruimte, voelbaar en zichtbaar afwijkende bestrating (contrasterend materiaalgebruik) de gidslijnfunctie overnemen. Ook kunnen geleidelijnen worden toegepast¹¹.

ORIËNTATIE: Zorg voor herkenbare en duidelijke informatieborden en wegwijzers.

- Zorg voor voldoende contrast tussen tekst en achtergrond⁴. Denk ook aan het contrast tussen het bord en de plek waar het bord gemonteerd wordt.

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bommenrij kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Speelplek:

GROEN: Maak gebruik van bomen op de speelplek. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken, bloemen, vruchten en zaden om mee te spelen. De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven²³.

LOOPROUTE: Zorg dat het hoofdpad goed zichtbaar én voelbaar is. Het materiaal waarvan het (hoofd)pad gemaakt is moet voor bezoekers met wielen hard en vlak zijn en voor bezoekers met een visuele beperking goed zichtbaar en voelbaar. Het pad moet daarom een andere kleur hebben dan de meest gangbare ondergronden van een speelplek. Je kunt het hoofdpad ook zichtbaar maken met een felgekleurde markering³⁹. Zo is het een natuurlijke geleidelijn voor bezoekers met een visuele beperking³⁹.

ORIËNTATIE: Ontwerp een (rondgaand) hoofdpad of herkenningspunten die structuur en houvast bieden aan gebruikers die zich minder goed kunnen oriënteren. Als je het pad volgt, kom je altijd bij het toilet, een bepaald speeltoestel of een herkenbaar element uit³⁹.

ONDERGROND: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁰.

Schoolplein:

GROEN: Maak gebruik van bomen op het schoolplein. Bomen zorgen voor zon en schaduw en leveren jaar in jaar uit losse materialen als bladeren, takken en bloemen om mee te spelen.

De schaduw van bomen is fijn in de zomer. Voor kinderen met een visuele beperking is schaduw een voorwaarde om buiten te spelen, zij verdragen vaak geen fel zonlicht³⁹. Denk goed na over de locatie van schaduwplekken. Een afdak kan snel een donkere plek worden; zorg er dus voor dat er genoeg sociale controle is. Bijvoorbeeld door het afdak een centrale functie in de ruimte te geven⁴⁰.

ZITPLEKKEN: Creëer zitplekken aan de randen van het schoolplein, zowel in de zon als in de schaduw⁸. Voor meisjes is het wenselijk om zitplaatsen te ontwerpen die het mogelijk maken om elkaar aan te kijken³⁶.

KLEURGEBRUIK: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁵.

Sportplek:

KLEURGEBRUIK: Houd rekening met de juiste kleurcombinaties. Zorg er bij het ontwerp voor dat rode en groene vlakken elkaar niet raken of zorg voor voldoende contrast. Dit is de lastigste kleurencombinatie bij mensen met kleurenblindheid⁴⁰. Controleer of het kleurcontrast in het ontwerp groot genoeg is.

Auditieve beperking

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep auditieve beperking. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

LOOP- EN FIETSNETWERK: Zorg dat er voldoende ruimte is om elkaar aan te kijken en gebaren, lichaamstaal en -houding te lezen. Denk aan brede wegen, fiets- en wandelpaden, gescheiden fiets- en wandelpaden en overgangszones tussen wandelpaden en de straat.

SHARED SPACE: Geef prioriteit aan voetgangers en fietsers in een gedeelde verkeersruimte, zoals een shared space¹⁴.

- Gebruik Handreiking voor inclusief ontwerpen: [Toegankelijkheid in Shared Space van CROW.](#)

Straatmeubilair:

AKOESTIEK: Houd rekening met akoestiek om achtergrondgeluiden en afleidingen te minimaliseren en te filteren. Muren met beplanting kunnen de akoestiek in de buitenruimte verbeteren²⁷.

ZITPLEKKEN: Zorg bij zitgelegenheden voor:

- Plaats mogelijkheden voor sociale interactie (bijv. bankjes, buitenfitnesstoestellen) in een ronde opstelling, zodat mensen elkaar kunnen zien⁴.

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bomenrij kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Plein:

OBJECTEN: Zorg dat gebruikersobjecten en verhardingen in de looproute zijn voorzien van helderheidscontrast met de omgeving, een herkenbare kleur hebben en voelbare en hoorbare verschillen (ondergrondstructuur)¹¹.

- Voorkom dat iemand met een visuele beperking tegen zwevende objecten loopt (plattegronden, informatieborden, vitrines). Breng het object op een verhoging aan of voorzie het object van een lage beugel en maak paaltjes in de looproute minimaal 0,7 meter hoog¹³.
- Gebruik verschillende texturen, patronen en materialen om verschillen in ruimtegebruik en de grenzen van ruimtes en gebieden aan te geven. Belangrijk is wel dat dit consistent gebruikt wordt. Een bomenrij kan bijvoorbeeld helpen bij oriëntatie en navigatie in de omgeving, en bij anticipatie op aanstaande veranderingen in of langs de route²³.
- Geef in de bestrating aan in welke zones straatmeubilair als uitstallingen en huisvuilcontainers zijn toegestaan⁵.

Motorische beperking

Dit zijn de richtlijnen voor de doelgroep motorische beperking. Wil je meer informatie over deze doelgroep? [Bekijk hier de inspiratiegids.](#)

Route:

MANOEUVREERRUIMTE: Voorzie in voldoende manoeuvreerruimtes en draaimogelijkheden voor rolstoelen, scootmobielen, kinderwagens, etc. op regelmatige afstand. Bij op- en afritten en bij zijstraten en bochten is draairuimte voldoende breed (2,10 x 2,10 m), zodat iemand in een scootmobiel een haakse bocht kan maken⁵.

HOOGTEVERSCHIL: Beperk hoogteverschillen in looproutes zoveel mogelijk, met inachtnaam van het normale afschot voor trottoirs ten behoeve van de afwatering. Een te sterk afschot kan voor rollator- en rolstoelgebruikers een probleem worden¹¹. Een dwarshelling op een looproute is daarom maximaal 1:50⁵.

TRAP: Zorg bij trappen voor een alternatief in de vorm van een hellingbaan¹³.

HOOGTEVERSCHIL: Denk aan zo min mogelijk hoogteverschil bij aansluiting van routes op bestaande bebouwing en voorzieningen (zoals een OV-halte). Wanneer een hoogteverschil groot is, pas een helling toe. Hellingen hoger dan 0,25 meter moeten worden voorzien van een leuning⁴.

SHARED SPACE: Geef prioriteit aan voetgangers en fietsers in een gedeelde verkeersruimte, zoals een shared space¹⁴.

- Gebruik Handreiking voor inclusief ontwerpen: [Toegankelijkheid in Shared Space van CROW](#).

ONDERGROND: Het loopoppervlak moet zo zijn dat mensen in een rolstoel zich makkelijk kunnen voortbewegen en dat mensen niet struikelen of uitglijden.

- Soort verharding: Volledig verhard met klinkers, tegels, asfalt of beton.
- Oneffenheden: Oneffenheden zijn maximaal 5 mm hoog of diep.
- Stroefheid: Zorg dat de ondergrond bij voetpaden voldoende stroef is, ook bij regen en vorst. De stroefheidswaarde is tenminste 65⁴.
- Gleuven en mazen: Gleuven dwars op de looprichting aanbrengen. Gleuven en mazen van roosters en putdeksels zijn smaller dan 2 cm⁵.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

Straatmeubilair:

GEHANDICAPTENPARKEERPLAATS: Situeer gehandicaptenparkeerplaatsen zodanig dat ze goed bereikbaar en bruikbaar zijn. Over het algemeen betekent dit dat een gehandicaptenparkeerplaats zo dicht mogelijk bij de bestemming ligt, met een op- en afrit naar het voetpad en het trottoir is obstakelvrij⁴.

MANOEUVREERRUIMTE: Zorg dat de vrije draairuimte bij gebruiksoBJECTEN minimaal 2,10 x 2,10 meter is. Dat houdt in dat bijvoorbeeld een bankje aan een pad van 1,50 meter minimaal 0,6 meter van het pad afgezet moet worden. Dit levert de gewenste manoeuvreerruimte op én houdt het pad vrij voor passanten⁵.

OBJECTEN: Plaats objecten ook op hoge plekken. Bezoekers met een ernstig meervoudige handicap in een duwrolstoel zitten vaak wat achterover in hun rolstoel. Daardoor is hun blik wat meer naar boven gericht. Zorg dat ook daar wat te zien en te beleven is: vogelhuisjes, kleurige slingers of andere bewegende elementen en wellicht dingen die geluid maken²⁹.

TOILET: Plaats voldoende toegankelijke openbare toiletten. Denk hierbij ook aan verschoonruimten en plekken waar vrouwen rustig borstvoeding kunnen geven³⁰. Denk ook aan het plaatsen van verschoonruimten in het mannentoilet, of maak hier een gedeelde ruimte van waar iedereen gebruik van kan maken.

INFORMATIE: Zorg hierbij dat een bezoeker met een handicap informatiepanelen kan bereiken en gebruiken. Voor een rolstoelgebruiker geldt dat men met zijn rolstoel voor het paneel kan staan. Voor blinden en slechtzienden is een tastbare plattegrond nodig.

OBJECTEN: Plaats objecten buiten de looproute. Hierdoor blijft meer passer- en manoeuvreerruimte over. Zorg daarom ook voor een aparte fietsparkeerplek. Geparkeerde fietsen mogen geen obstakel zijn voor andere bezoekers²⁹.

ZITPLEKKEN: Zorg bij zitgelegenheden voor:

- Zitgelegenheden met rugleuning en armleuning⁵.
- Verharde opstelplaats naast bank voor rolstoelen, rollators, scootmobielen⁴.

Park:

LOOP- EN FIETSNETWERK: Laat het groene stedelijke loop- en wandelnetwerk bestaan uit diverse routes:

- Maak één of meerdere routes geschikt voor rolstoelgebruikers¹³. Probeer een rondgaand pad te realiseren, waarbij de rolstoelgebruiker een representatief beeld krijgt van het park. Een rondgaand pad, omdat het minder leuk is om over hetzelfde pad terug te moeten gaan.

WILDROOSTERS: Openingen van wildroosters op de looproute zijn niet groter dan 2 cm, sleuven liggen haaks op de looprichting. Naast wildroosters altijd een toegangshek plaatsen met vlakke verharde ondergrond van, naar en onder het hek. Een toegangshek of -poortje is makkelijk te openen en heeft een vrije doorgangsbreedte (min. 90 cm)¹¹.

HULPHONDEN: Maak toegang voor mensen met een blindengeleidehond en rolstoelgebruikers met een hulphond mogelijk. Soms zijn honden niet toegestaan. Maak voor deze mensen een uitzondering en maak dit kenbaar¹³.

WATER: Zorg voor extra aandacht bij plaatsen waar tijdens een regenbui veel water over de weg stroomt¹³ (bijvoorbeeld een helling) of veel water blijft liggen. Dit kan het pad onberijdbaar maken⁸.

ONDERGROND: Zorg dat het pad bestaat uit een aaneengesloten vlakke verharding, waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat de paden in elk jaargetijde berijdbaar zijn¹³.

RUITERPAD: Let op het materiaalgebruik bij kruisingen met een ruiterspad om ervoor te zorgen dat het wandelpad berijdbaar blijft voor rolstoelgebruikers¹³.

Plein:

ONDERGROND: Zorg voor een route met aaneengesloten vlakke verharding, randen en kieren kunnen als onbruikbaar worden ervaren / waar de wielen niet in weg kunnen zakken. Het is belangrijk dat het plein in elk jaargetijde berijdbaar is¹³. Denk aan hevige regenval en vorst.

Speelplek:

IN- EN UITGANG: Zorg dat het toegangshek naar de speelplek breed genoeg is voor rolstoelen en kinderwagens⁴⁴. Speelplekken moeten bereikbaar zijn voor rolstoelgebruikers en ouders met kinderwagen¹³.

LOOPROUTE: Zorg dat het hoofdpad goed berijdbaar is, zodat bezoekers (met wielen) door de hele speeltuin dichtbij de speelaanleidingen kunnen komen³⁹.

Schoolplein:

FIETSENSTALLING: Er is een separate fietsenstalling aanwezig⁴⁷. Voorzie fietsenstalling met plekken waar ook aangepaste fietsen kunnen worden gestald.

SPEELAAANLEIDINGEN: Zorg ervoor dat (een aantal) speelelementen ook voor mindervaliden bespeelbaar zijn⁴⁵.

Bronnenlijst

1. Rijksoverheid. Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Beschikbaar via [Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap | Rijksoverheid](#).
2. INTER Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid. Kerntekst met 7 hefbomen 'naar een toegankelijk Vlaanderen'. Beschikbaar via [Kerntekst met 7 hefbomen 'naar een toegankelijk Vlaanderen' | Vlaanderen.be](#).
3. Molster, A. Loop!; Tien ontwerpprincipes voor een loopvriendelijke omgeving. Arnhem: Molster stedenbouw; 2020.
4. CROW. Richtlijn Toegankelijkheid. Ede: CROW-KpVV; 2014.
5. CROW. Ontwerpwijzer voetgangers. Ede: CROW-KpVV; 2023.
6. Hortipoint. Gezondheid en welzijn met stradsgroen bevorderen de 3-30-300 vuistregel. Beschikbaar via [De 3-30-300 vuistregel | Hortipoint](#).
7. Atlas leefomgeving. Groen dichtbij. Beschikbaar via [Groen dichtbij | Atlas Leefomgeving](#).
8. Kuitert, K. & Maas, R. Prettige Plekken. Zwolle: Acquire publishing; 2016.
9. Schop-Etman, A. Built environment, physical activity, and frailty among older persons. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam; 2017.
10. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Belemmeringen en drijfveren voor sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu: Bilthoven; 2016.
11. Gemeente Den Haag. Richtlijn toegankelijkheid in de openbare ruimte: Ontwerprichtlijnen voor een toegankelijke inrichting van de Haagse openbare ruimte voor mensen met en zonder een functiebeperking. Den Haag: Gemeente Den Haag; 2016.
12. Liefstink Advies; K&A Advies. Handboek dementie en openbare ruimte. Maarn: Liefstink Advies; 2019
13. Gemeente Zwolle. Ontwerprichtlijnen. Beschikbaar via [Ontwerprichtlijnen | Gemeente Zwolle](#).
14. Cammelbeeck, C., Engbers, L., Kunen, M. & L'abee, D. Ontwerpprincipes voor een beweegvriendelijke omgeving. Ede: NISB; 2014.
15. Alles over Sport. Kindvriendelijke speel- en beweegroutes. Beschikbaar via [Alle kennis over sport en bewegen op een plek | Alles over sport](#).
16. PBT consultant. ITstandaard 2020. H1.C02 Routegeleiding. PBTconsultantBV: Utrecht; 2020.
17. Kennis over zien. Andere kijk op toegankelijkheid openbare ruimtes; Inclusief ontwerpen en inrichten voor mensen met een visuele beperking. Kennis over zien; z.j.
18. Alzheimer Nederland; ministerie VWS. Hoe ziet een dementievriendelijke openbare ruimte eruit? Samendementievriendelijk: Amersfoort; z.j.
19. Arnhems platform voor chronisch zieken en gehandicapten. Handreiking toegankelijkheid bij prikkelgevoeligheid. Beschikbaar via [Handreiking toegankelijkheid bij prikkelgevoeligheid \(apcg.nl\)](#).
20. Korbee & Koster (2014). Fit en vitaal, bewegen in de wijk doen wij toch allemaal? Ede, Nijmegen: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen; 2014.
21. CROW. Uitwerking kwaliteitseis aantrekkelijkheid van looproutes. Ede: CROW-KpVV; 2021.
22. SWOV. Veilige fietsroutes: zeven kernmerken die een fietsroute veilig maken. Den Haag: SWOV; 2022.
23. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Tools en Instrumenten. Beschikbaar via [Tools en instrumenten | Kenniscentrum Sport en Bewegen](#).
24. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Uitgebreide padenstructuur. Beschikbaar via [Uitgebreide padenstructuur | Kenniscentrum Sport en Bewegen](#).
25. Gemeente Utrecht. Leefstraat. Beschikbaar via [Leefstraat | gemeente Utrecht](#).
26. Kenniscentrum Sport & Bewegen. (2024). Parken en plantsoenen. Beschikbaar via [Parken en Plantsoenen | Kenniscentrum Sport en Bewegen](#).
27. Straatbeeld. Akoestiek in de buitenruimte: Hoe zit dat? Beschikbaar via [Akoestiek in de buitenruimte hoe zit dat | Straatbeeld](#).
28. De Bont, A; Distelbrink, A, van Kessel W. De Beweegvriendelijke Stad. Amsterdam: Urhahn; 2017.
29. Samenspeelnetwerk. Omschrijving en technische specificatie speelelementen. Omschrijving en technische specificatie speelelementen. Beschikbaar via [Omschrijving en technische specificatie speelelementen | SamenSpeelNetwerk](#).
30. Candiracci S, Power K. Designing cities that work for women. Arup; 2022
31. Mackenbach J. D, de Pinho, M. G. M, Faber E, den Braver N, de Groot R, Charreire H, Oppert J, et al. Exploring the cross-sectional association between outdoor recreational facilities and leisure-time physical activity: the role of usage and residential self-selection. International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 2018, 15(1), 55.

32. PBT consultant. ITstandaard 2020. H9.Co1 Informatiebord en scherm. PBTconsultantBV: Utrecht; 2020.
33. CROW. Leidraad fietsparkeren. Ede: CROW-KpVV; 2023.
34. Goudappel. De ontwikkeling van het stedelijk loop- en wandelnetwerk. Deventer: Goudappel; 2022.
35. Prins R, Davids A, Schots M. Evaluatie Yalp playground-in-one-day; impact van een vernieuwde speelplek in Enschede op het gebruik van de speelplek. Utrecht: Mulier Instituut; 2021.
36. Seims A, Walker S, Clark I, Dogra S.A.. Make space for girls. Designing Greenspace and Other Public Spaces to Reflect the Needs of Teenage Girls. Londen: Routledge; 2022.
37. Alles over sport. Kernrandzones voor bewegen tussen stedelijk en landelijk gebied. Beschikbaar via [Kernrandzones voor bewegen tussen stedelijk en landelijk gebied | Alles over sport](#).
38. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Sport in het park. Beschikbaar via [Sport in het park | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
39. Samenspeelnetwerk. Fundament, uitgangspunten, samen spelen. Beschikbaar via [Fundament, uitgangspunten samen spelen | SamenSpeelNetwerk](#).
40. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Inclusieve beweegvriendelijke omgeving. Beschikbaar via [Ouderen – Tools en Instrumenten | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
41. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Grote sportplekken. Beschikbaar via [Grote sportplekken - Bouwstenen Beweegvriendelijke Omgeving | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
42. Alzheimer Nederland. Een dementievriendelijke ontmoetingsplek. Amersfoort: Alzheimer Nederland; 2024.
43. Gemeente Nijmegen. Handboek Nijmegen Toegankelijk. Nijmegen: Gemeente Nijmegen; 2016.
44. Samenspeelnetwerk. De basis. Inrichting en ontwerp van een samenspeelplek. Beschikbaar via [De basis. Inrichting en ontwerp van een samenspeelplek | SamenSpeelNetwerk](#).
45. Gemeente Bergeijk. Beleiderskader bewegen, ontmoeten en spelen 2020-2030. Bergeijk: Gemeente Bergeijk; 2020.
46. Pedersen LB. A knowledge and inspiration catalogue making sports facilities more attractive to girls. The Danish Foundation for Culture and Sports Facilities and GAME: Nijborg; 2020.
47. Kenniscentrum Ruimte OK. (2021). Bouwen aan de wereld van morgen. Ruimte Oke; 2021
48. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Open Sportpark. Beschikbaar via [Open sportparken - Bouwstenen Beweegvriendelijke Omgeving | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
49. Alles over sport. Schoolzones: veilig en fit. Schoolzones: veilig en fit? Beschikbaar via [Schoolzones: veilig en fit? | Allesoversport](#).
50. Kenniscentrum Sport & Bewegen. Bouwsteen Kindlint. Beschikbaar via [Kindlint - Bouwstenen Beweegvriendelijke Omgeving | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
51. Kenniscentrum Sport & Bewegen. (2023). Sporttoestellen. Beschikbaar via [Sporttoestellen - Bouwstenen Beweegvriendelijke Omgeving | Kenniscentrum Sport & Bewegen](#).
52. Hoyng J, Eck M. van. Model beweegvriendelijke omgeving (BVO). Ede: Kenniscentrum Sport & Bewegen; 2021
53. Bakker I, Jong L. de, Goorbergh, F. van den. Slimme & gezonde stad; lessen in gezonde, groene en duurzame verstedelijking: HBO leerboek. Zwolle: Acquire Publishing; 2019.
54. Vogel, K. Bloed, zweet en zwanen: fitnessen in het park: een masterscriptie over het gebruik van openbare fitnessstoestellen in buurten met een lage sociaaleconomische status. Utrecht: Mulier Instituut; 2018.

